

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Daniela Motáňová

VÝCHOVA A VÝCVIK VODICÍHO PSA S OHLEDEM NA JEHO ÚKOLY A PODPORU
OSOBY S TĚŽKÝM ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

Olomouc 2019

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Růžičková, Ph.D

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucí práce. Použila jsem jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 10. dubna 2019

.....

Daniela Motáňová

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Veronice Růžičkové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za poskytování cenných rad a za veškerý čas, který mi věnovala.

Děkuji manželům Dvořákovým, majitelům Školy pro výcvik vodicích psů v Brně, za to, že mi poskytli možnost pro tuto bakalářskou práci sledovat dva psy cvičené v jejich škole.

Dále děkuji Lence Sedlákové a Jaromíru Skácelovi, cvičitelům sledovaných psů, za ochotu se mnou spolupracovat. Děkuji taktéž veškerým pracovníkům Školy pro výcvik vodicích psů v Brně za jakékoliv materiály, které mi pomohly při psaní této bakalářské práce.

V neposlední řadě také musím poděkovat oběma předvychovatelkám Janě Kopřivové a Petře Tesařové za poskytování veškerých informací o výchově svěřených psů.

Obsah

Úvod.....	6
I. Teoretická část	8
1 Osoba s těžkým zrakovým postižením	8
1.1 Klasifikace osob se zrakovým postižením	9
2 Důsledky zrakového postižení	13
2.1 Všeobecné důsledky zrakového postižení.....	13
2.2 Důsledky pro osoby s různým stupněm zrakového postižení	14
2.2.1 Kompenzační činitele.....	16
2.2.2 Kompenzační pomůcky.....	18
3 Vodicí pes	26
3.1 Plemena psů.....	27
3.1.1 Německý ovčák	28
3.1.2 Goldendoodle	29
3.2 Předvýchova	30
3.3 Výcvik	32
3.3.1 Závěrečná zkouška.....	34
3.3.2 Předávání psa.....	35
II. Praktická část.....	37
4 Výchova a výcvik vodícího psa s ohledem na jeho úkoly a podporu osobě s těžkým zrakovým postižením	37
4.1 Škola pro výcvik vodících psů, s.r.o	37
4.2 Cíle výzkumu.....	38
4.3 Metodologie práce	38
4.4 Samotné šetření: Manny.....	40
4.4.1 Předvýchova - 3. měsíc	40
4.4.2 Předvýchova – 4. měsíc	43
4.4.3 Předvýchova – 5. měsíc	45
4.4.4 Předvýchova – 8. měsíc	47
4.4.5 Předvýchova – 11. měsíc	48
4.4.6 Předvýchova – 12. měsíc	48
4.4.7 Výcvik – 1. měsíc	49

4.4.8	Výcvik – 2. měsíc	50
4.4.9	Výcvik – 4. měsíc	50
4.4.10	Výcvik – 5. měsíc	51
4.4.11	Výcvik – poslední týden	52
4.4.12	Závěrečné zkoušky	53
4.5	Samotné šetření: Jessica	53
4.5.1	Předvýchova – 6. měsíc	54
4.5.2	Předvýchova – 7. měsíc	55
4.5.3	Předvýchova – 8. měsíc	58
4.5.4	Předvýchova – 11. měsíc	59
4.5.5	Výcvik – 1. měsíc	61
4.5.6	Výcvik – 2. měsíc	61
4.5.7	Výcvik – 3. měsíc	62
4.5.8	Výcvik – 4. měsíc	63
4.5.9	Výcvik – 5. měsíc	64
4.5.10	Jessica v nové rodině	64
4.6	Diskuse	65
4.7	Doporučení pro praxi	66
Závěr	.....	68
Seznam použitých zdrojů	.....	70
Seznam příloh	.....	74

Úvod

Pro svou závěrečnou práci bakalářského studia jsem si vybrala téma Výchova a výcvik vodícího psa s ohledem na jeho úkoly a podporu osoby s těžkým zrakovým postižením z toho důvodu, neboť jsem během studia absolvovala praxi v olomouckém Tyflocentru. Právě tady jsem se setkala s klienty, kteří vodící psy mají. Mohla jsem se jich zeptat na cokoliv, co mě z jejich života obohaceného o čtyřnohé pomocníky zajímá. A to byl ten impuls, díky kterému jsem se rozhodla psát tuhle bakalářskou práci. Hned jsem věděla, že tématem zabývajícím se výchovou a výcvikem vodících psů se chci věnovat podrobněji, a dozvědět se tak v této souvislosti mnohem víc.

Posledním krokem vedoucím k uskutečnění napsání této práce bylo oslovit jednu ze tří českých škol zabývajících se výcvikem vodících psů. V České republice existují pouze tři školy, jejichž výsledkem práce jsou vycvičení vodící psi, a to jsou dvě školy v Praze a jedna v Brně. Jelikož pocházím z Olomouckého kraje, volba výběru školy byla jasná. Zbylo jen doufat, zda budou majitelé Školy pro výcvik vodících psů v Brně se spoluprací se mnou souhlasit. Jelikož právě čtete tuto bakalářskou práci, je vám jasné, že mé přání bylo vyslyšeno. Za umožnění spolupráce ještě jednou Dvořákovým děkuji.

V neposlední řadě bylo pro psaní mé závěrečné práce podnětem taktéž to, že jako výběrovou pedii, provázející celé mé studium, jsem zvolila tyflopeditii, neboť k ní mám nejužší vztah zájmu ze všech speciálněpedagogických disciplín.

Cílem bakalářské práce je sledovat dvě odlišná plemena psů po celou dobu předvýchovy i následného výcviku. Budu v kontaktu s Dvořákovými, cvičiteli obou psů, i oběma předvychovatelkami. Průběžně budu zjišťovat, jaké pokroky oba psi dělají, co jim ale naopak i nejde. Zkrátka budu zaznamenávat všechny důležité body, které předvýchova i výcvik obou psů přinese. Na závěr se dozvíte, zda sledovaní psi uspěli při závěrečných zkouškách a mohou tak být právoplatnými vodícími psy.

Bakalářská práce se dělí na dvě části – teoretickou a praktickou. Přičemž teoretická část je vypracovaná na základě odborné literatury. Obsahuje základní informace o zrakovém postižení. Provedu také jeho klasifikaci, vyvodím důsledky zrakového postižení pro člověka. Mezi nejmarkantnější důsledky zrakového postižení patří problémy s prostorovou orientací a samostatným pohybem. V souvislosti s prostorovou orientací a samostatným pohybem

vymezím kompenzační pomůcky, mezi které patří taky vodící pes. Tomu se věnuji ve třetí kapitole teoretické části.

V praktické části stručně představím Školu pro výcvik vodících psů v Brně, stanovím cíle pro svou bakalářskou práci. Samostatným výzkumem se zabývám v následující kapitole. Výzkum je rozdělen na dvě části. V jedné části se budu věnovat předvýchově a výcviku sledovanému psu Mannymu a druhá část bude věnovaná taktéž předvýchově a výcviku druhého sledovaného psa, Jessicy.

Věřím, že moje bakalářská práce bude přínosem pro všechny, kteří se s výcvikem vodících psů doposud nesečkali, neví, jak speciální výcvik probíhá a jsou spíše jen pasivními pozorovateli těchto psích hrdinů v akci. Zároveň doufám, že moje závěrečná práce bude přínosem i pro ty, kteří o výcviku vodících psů mají povědomí, ale i přesto se v mé práci dozví něco nového, nebo si díky mně své vědomosti prohloubí.

I. Teoretická část

1 Osoba s těžkým zrakovým postižením

V úvodu teoretické části je nezbytné zrakové postižení vymezit a definovat na základě poznatků získaných prostudováním odborné literatury autorů, kteří se této problematice dlouhodobě věnují, a to jak teoreticky, tak prakticky.

Lidské oko zprostředkovává asi 80% všech informací z našeho okolí. Sluch potom přijme přibližně 15% informací, hmat 6%, chuť 3% a čich 2%. (Štréblová, 2002) Z toho je patrné, že zrak je jedním z nejdůležitějších smyslů pro člověka.

Za osoby se zrakovým postižením jsou považováni lidé s různými druhy a stupni snížených zrakových dovedností. V užším slova smyslu se tímto označením rozumí ti, u nichž poškození zraku nějakým způsobem ovlivňuje činnosti běžného života a u nichž běžná optická korekce nepostačuje.

Ludíková (2007, s. 7) definuje osoby se zrakovým postižením jako „lidi, u nichž po optimální korekci postižení zraku činí zrakové vnímání problémy v běžném životě“.

Mezi osoby se zrakovým postižením nezahrnujeme tedy např. člověka, který nosí dioptrické brýle a s nimi relativně dobře vidí. Zkrátka bez obtíží zvládá aktivity každodenního života. Nemá omezení v přístupu k informacím, nemá problémy s orientací a samostatným pohybem, je pracovně uplatnitelný, nečiní mu potíže navazování sociálních vztahů a kontaktů, aktivně se podílí na utváření společnosti apod. Má tedy zrakovou vadu lehčího stupně a není považován za osobu se zrakovým postižením.

Aby se zdůraznil tento rozdíl, mluvíme někdy o osobách s těžkým zrakovým postižením. Tím se myslí osoby, u nichž právě onen vážný důsledek zrakové vady zasahuje do běžného života. Jedná se o skupinu lidí, jimž už běžná brýlová korekce nepostačuje k plnohodnotnému vidění bez jakýchkoliv překážek a omezení. (Dostupné z: <http://www.nicm.cz/klasifikace-zrakoveho-postizeni>)

V úvodu první kapitoly jsme obecně vymezili zrakové postižení. Pro lepší pochopení výše zmíněných rozdílů a lepší porozumění dané problematice, je důležité zmínit, že osoby se

zrakovým postižením se dále dělí do několika skupin, čímž se budeme podrobněji věnovat v následující kapitole.

1.1 Klasifikace osob se zrakovým postižením

Jedinci se zrakovým postižením jsou poměrně mnohočetnou skupinou, neboť je možno ji diferencovat do několika kritérií. Stěžejním hlediskem je pro nás, jakožto pro speciální pedagogy, pohled speciálněpedagogický a lékařský, kterým se budeme zabývat v podkapitole s názvem Klasifikace osob se zrakovým postižením.

Podle Ludíkové (1988) je největším rozhodujícím faktorem hledisko oftalmologické, a to zejména zraková ostrost. Finková, Ludíková a Růžičková (2007) doplňují další hodnotící hledisko, a to je stav zorného pole. Ludíková (in Finková, Ludíková, Růžičková, 2007) v jiné své publikaci uvádí i další členící kritéria:

- doba vzniku vady zraku
  1. vrozené,
  2. získané,

- etiologické hledisko
  1. postižení orgánové,
  2. postižení funkční,

- z hlediska doby trvání zrakové vady
  1. akutní (krátkodobé),
  2. chronické (dlouhodobé),
  3. recidivující (opakující se).

Ve speciální pedagogice se však nejčastěji používá čtyřstupňová klasifikace osob se zrakovým postižením, která vychází ze stupně zrakového postižení. Speciální pedagogika ale nekategorizuje osoby se zrakovým postižením pouze podle tohoto kritéria, rozdělení osob se zrakovým postižením ze speciálněpedagogického hlediska podle Růžičkové a Kroupové (2017) vychází taktéž z potřeb výchovy, vzdělávání, zaměstnávání, samostatnosti, sebeobsluhy a trávení volného času.

Všichni doposud uvedení autoři a vlastně obecně speciální pedagogika rozděluje osoby se zrakovým postižením následovně:

- osoby nevidomé,
- osoby se zbytky zraku,
- osoby slabozraké,
- osoby s poruchami binokulárního vidění.

Osoby nevidomé

„Osoby nevidomé jsou chápány jako kategorie osob s nejtěžším stupněm zrakového postižení a patří sem děti, mládež a dospělí, kteří mají zrakové vnímání narušeno na stupni nevidomosti (slepoty).“ (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007, s. 41)

Je vhodné zmínit, že v odborné literatuře se můžeme setkat s různými definicemi nevidomosti- slepoty.

Např. Jesenský (1973, s. 19), slovenský tyflopéd žijící v Praze, vymezuje nevidomost jako „defekt očí, při kterém nevznikají zrakové počítky.“

Z oftalmologické hlediska je nevidomost „ireverzibilní pokles centrální zrakové ostrosti pod 3/60 – světlocit.“ Nevidomost dále dělíme na nevidomost praktickou, nevidomost skutečnou a plnou.

„Praktická nevidomost:

- a) pokles centrální zrakové ostrosti pod 3/60 do 1/60 včetně
- b) binokulární zorné pole menší než 10° ale větší než 5° kolem centrální fixace

Skutečná nevidomost:

- a) pokles centrální zrakové ostrosti pod 1/60 – světlocit
- b) binokulární zorné pole 5° a méně i bez porušené centrální fixace

Plná slepota: světlocit s chybnou světelnou projekcí až do ztráty světlocitu.“
(Ludíková in Kraus, 1997, s. 12)

Osoby se zbytky zraku

Pro objasnění pojmu osoby se zbytky zraku si vypůjčíme doslovné poznatky Ludíkové (2007, s. 10), která označuje tyto osoby jako „kategorie dětí, mládeže a dospělých, která se nachází jako hraniční skupina mezi osobami slabozrakými a nevidomými.“

Oftalmologové definují zbytky zraku takto: Mezi slabozrakostí a nevidomostí je hraniční oblast zbytků zraku, která je v mezích zrakové ostrosti 3/60-0,5/60. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

Důsledky zrakového postižení, a z toho plynoucím využitím kompenzačních činitelů se budeme zabývat v následující kapitole, ale u této skupiny taktních osob je důležité zmínit, že osoby se zbytky zraku by v tomto směru měli využívat tzv. dvojmetodu, kterou podrobněji vysvětlíme v následující kapitole.

Osoby slabozraké

Ludíková (in Finková, Ludíková, Růžičková, 2007) v publikaci vymezuje osoby slabozraké jako skupinu osob (děti, mládež a dospělí), které mají zrakové vnímání na stupni slabozrakosti.

Oftalmologická definice: Slabozrakost je ireverzibilní pokles zrakové ostrosti na lepším oku pod 6/18 až 3/60 včetně. Z praktického hlediska dělíme slabozrakost na lehkou – do 6/60 včetně a těžkou – pod 6/60 do 3/60 včetně. (Finková, Ludíková, Růžičková in Kraus, 1997)

Osoby s poruchami binokulárního vidění

Správné binokulární vidění se vyznačuje rovnovážným postavením očí a dokonalou pohybovou souhrou. Mezi poruchy binokulárního vidění patří tupozrakost - amblyopie a šilhání - strabismus. (Ludíková, 2006)

Kraus (1997, s. 273) rozumí amblyopií jako „abnormální vývoj vidění, které je klinicky definováno jako snížení zrakové ostrosti při optimálním vykorigování bez viditelných známek oční nemoci.“

Finková, Ludíková, Růžičková (2007, s. 48) definují strabismus jako „poruchu vzájemné spolupráce očí.“

Po prostudování publikace od Ludíkové (1988) doplňujeme, že amblyopie a strabismus činí lidem s těmito poruchami problémy s utvářením představ. Tito lidé mají také problémy nejen s prostorovou orientací, ale i s hloubkou. Děti mívají problémy se čtením a psáním.

Pokud jsou tyto poruchy včas diagnostikovány a důsledně léčeny, jsou ve většině případů odstranitelné nebo alespoň zmírnitelné. (srov. Ludíková, 2007; Finková, Ludíková, Finková, 2007)

V první kapitole jsme se pokusili zmínit vše, co se domníváme, že je s problematikou obecných poznatků týkajících se zrakového postižení a jeho stupňů úzce spojeno. V této kapitole jsme čerpali převážně z publikací autorů, kteří působí na naší fakultě a jejich specializace je zaměřená na tyflopédii.

2 Důsledky zrakového postižení

V následující kapitole se budeme zabývat dopady a důsledky očních poruch do běžného života osob se zrakovým postižením. Některé důsledky jsou typické pro všechna zraková postižení. Vymezíme ale i různě závažné důsledky spojené s jednotlivými stupni zrakového postižení. Mohou se lišit podle určitého stupně zrakového postižení, zrakové vady, či se můžeme setkat s odlišnými důsledky zrakového postižení na základě věku dané osoby.

Důsledky spojené se zrakovým postižením ovlivňují nejen aktivitu jedince během činností každodenního života, ale podílí se také na jeho školní či pracovní úspěšnosti, pracovní uplatnitelnosti, a nemálo taky ovlivňuje sociální složku jeho života.

2.1 Všeobecné důsledky zrakového postižení

V prvé řadě musíme jednoznačně zmínit obtíže s prostorovou orientací a samostatným pohybem, neboť samostatné přemísťování se z bodu A do bodu B je jedno z hlavních kritérií vedoucích k osamostatnění se od pomoci okolí. Možnost samostatného pohybu je pro nevidomého, a vlastně pro všechny osoby (i bez zrakového postižení) důležitým předpokladem k úplnému začlenění se do společnosti, ale i školní a pracovní úspěšnosti. (srov. Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006; Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

Wiener (2006, s. 16) přejímá pojem prostorová orientace a samostatný pohyb z publikace Jesenského (1978) jako proces získávání a zpracování informací z prostředí za účelem manipulace s objekty v prostoru, nebo za účelem přemísťování se v prostoru. Pohyb chápeme jako „měnění polohy nebo přemísťování objektu pohybu z jednoho bodu prostoru do druhého.“

Jelikož ne všichni mají to štěstí, a mohou se orientovat v prostoru pomocí zrakového analyzátoru, u nevidomých je potřeba hledat náhradní systémy, díky kterým se budou moci bezpečně pohybovat v prostoru. Můžeme k tomu použít zapojení nižších a vyšších kompenzačních činitelů či využít některých kompenzačních pomůcek. O těchto dvou způsobech náhradních systémů pro orientaci v prostoru se můžeme podrobněji dozvědět v podkapitole Kompenzační činitele a Kompenzační pomůcky.

Hovoříme o všeobecných důsledcích zrakového postižení, proto problémy ve výše zmíněné oblasti nemají jen osoby nevidomé, ale osoby se všemi stupni zrakového postižení. Samozřejmě u nejtěžšího stupně zrakového postižení je tento důsledek nejmarkantnější. Je důležité schopnost samostatného pohybu neustále rozvíjet a zdokonalovat.

Důsledkem zrakového postižení nejsou jen na první pohled zřejmé omezení, ale také ty, které si jedinec uvědomí až během určité zátěže. Zjistí, že díky nutnosti využívání kompenzačních činitelů je rychleji unavitelný a pracovní tempo má díky využívání i kompenzačních činitelů pomalejší než osoby intaktní. (Růžičková, 2007)

Nevyhnutelným omezením je také výběr pracovního uplatnění. Jedinec se zrakovým postižením musí v první řadě myslet na omezení plynoucí z jeho zrakové vady, a až pak si bohužel vybírá zaměstnání podle svých dovedností a preferencí.

V neposlední řadě mají jedinci se zrakovým postižením také problémy s navazováním partnerských i jiných vztahů. Absence v navazování očního kontaktu a možnosti všimnout si, že se na něj někdo dívá, velkou mírou přináší komplikace při seznamování.

Vymezili jsme důsledky zrakového postižení všeobecně. Nyní se zaměříme na překážky a omezení vyplývající z jednotlivých stupňů zrakového postižení.

2.2 Důsledky pro osoby s různým stupněm zrakového postižení

Druhou, specifickou skupinu důsledků zrakového postižení se pokusíme více přiblížit v následujících odstavcích. Vymezíme specifické důsledky pro osoby nevidomé, se zbytky zraku, pro osoby slabozraké a s poruchami binokulárního vidění.

Osoby nevidomé

Kromě zmíněných důsledků v předchozí kapitole je nutné zmínit problémy se čtením černotisku a získáváním informací v textové podobě. Toto omezení plynoucí z těžkého zrakového postižení se projevuje v mnoha oblastech lidského působení. Neschopnost číst černotisk je velkým problémem např. pro žáky ve výchovně-vzdělávacím procesu. I když dnešní doba a rozvoj technologií přináší spoustu možností, jak si nevidomí mohou sami, bez dotazu k okolí zjistit potřebné informace (digitalizace textu, speciální knihy, přepis do

Braillova písma apod.), pořad nemají tak jednoduchý přístup k informacím jako osoby intaktní.

Osoby se zbytky zraku

Osoby se zbytky zraku jsou specifickou skupinou, neboť stojí na hranici mezi osobami nevidomými a slabozrakými. Z toho vyplývá, že tito jedinci musí během zrakové práce využívat tzv. dvojmetodu. Ludíková (2007, s. 10) se ztotožňuje s názorem, že pod pojmem dvojmetoda si lze představit „aplikaci postupů pod zrakovou kontrolou, ale za velmi přísných pravidel zrakové hygieny, a současné doplňování prostřednictvím metod, které se užívají u osob nevidomých.“

Dle Růžičkové (2006) v edukačním procesu tzv. dvojmetoda probíhá tak, že se žáci za použití optických pomůcek učí číst i psát klasickým způsobem a současně se učí číst i psát v bodovém písmu. Keblová (2001) doplňuje informaci, že při nácviku především čtení Braillova písma je nutné, aby žák se zbytky zraku nečetl toto písmo zrakem, ale aby opravdu využíval hmat.

Zrakovou hygienu můžeme díky Růžičkové, Vítové (2014) chápat jako soubor pravidel, které je nutné, aby jedinec se zrakovým postižením dodržoval proto, aby nedocházelo ke zhoršování jeho zrakového vnímání. Mezi zásady zrakové hygieny především patří:

- střídání zrakové práce do blízka a do dálky,
- používání vhodného osvětlení,
- dodržování kontrastu figury a pozadí,
- nábytek: neměl by být lesklý, měl by být tmavý a neprosklený.

Osoby slabozraké

Skupina slabozrakých osob je nejméně rozpoznatelná od intaktní populace a na základě toho je tak k ní často přistupováno bez ohledu na možné důsledky z toho plynoucí.

U těchto jedinců je velmi důležitá zraková hygiena a zraková relaxace. Nedodržování těchto dvou zásad vede ke zvýšené unavitelnosti, ne-li ke zhoršování zrakové vady.

Osoby s poruchami binokulárního vidění

I když je tato kategorie osob se zrakovým postižením nejpočetnější hlavně mezi dětmi, i tak se jen velmi stručně k této problematice vyjádříme. Ve školním období by již většina žáků měla mít amblyopii či strabismus vyléčený. Mohou se u nich objevit následující obtíže způsobené poruchou binokulárního vidění. Jedná se především o:

- problém s lokalizací,
- poruchu barvocitu,
- problém s hloubkovým viděním,
- obtíže se zrakovou pamětí,
- problém s prostorovou orientací.

V podkapitole zabývající se důsledky typickými pro jednotlivé stupně zrakového postižení jsme vymezili stěžejní oblasti dopadu zrakového postižení pro osoby nevidomé, slabozraké, pro osoby se zbytky zraku, kteří jsou specifictí v potřebě využívání tzv. dvojmetody a vyvodili jsme důsledky taktéž pro osoby s poruchami binokulárního vidění, mezi které patří pouze děti.

2.2.1 Kompenzační činitele

Na základě toho, že osoby se zrakovým postižením mají úplné nebo zřejmé obtíže se získáváním informací z okolního světa zrakovou cestou, je u nich důležité rozvíjet ostatní smysly tak, aby byly schopny kompenzovat nedostatky vyplývající z nemožnosti vizuálního vnímání. Osoby se zrakovým postižením jsou tedy odkázány na využívání náhradních smyslů, které podrobněji přiblížíme v podkapitole Kompenzační činitele.

Ze speciálněpedagogického pohledu máme na mysli metodu kompenzace. Tu ve speciálněpedagogickém slovníku (Hanáková, Krahulcová, Martinková, Pastieriková, Regec, Stejskalová, Urbanovská, Vožechová, 2012, s. 26) lze najít pod definicí: „rozvíjení výkonnosti neporušených funkcí a náhrada za funkci porušenou nebo zcela vyřazenou.“ Definici kompenzace přejímáme i od Ludíkové (1989, s. 6), která ji vymezuje jako „souhrn speciálněpedagogických postupů, jimiž se zlepšuje a zdokonaluje výkonnost jiných funkcí než funkcí postižených. Kompenzační metody se tedy zaměřují nikoli jenom na poruchu té činnosti, která je příčinou defektivy, ale náhradní výkonnost funkcí jiných.“

Kompenzační činitele rozeznáváme vyšší a nižší. Mezi nižší řadíme zbývající smysly (sluch, čich, chuť a hmat). Do vyšších kompenzačních činitelů patří psychické procesy člověka, jako je paměť, pozornost, představivost, myšlení a řeč. Majerová (2016) se domnívá, že všechny kompenzační činitele je důležité rozvíjet již od útlého věku, nebo od doby zjištění zrakové vady.

Protože hlavním tématem naší práce kompenzační činitele nejsou, nebudeme se dopodrobna zabývat jednotlivými kategoriemi. Oprávněně se ale domníváme, že stručné a obecné sdělení informací k jednotlivým činitelům pro lepší pochopení problematiky za zmínku stojí.

Nižší kompenzační činitelé

Začneme nejdůležitějším kompenzačním činitelem pro nevidomého – hmatem. Ten je velmi důležitý vzhledem ke snadnější orientaci v prostoru. Neméně důležitý je také pro čtení Braillova písma. Díky hmatu jedinec se zrakovým postižením rozeznává taky jednotlivé vlastnosti předmětů (tvar, velikost, váha apod.) (srov. Balunová, Heřmánková, Ludíková, 2001; Litvak, 1979)

Dalším nezastupitelným kompenzačním činitelem je sluch, který dopomáhá nevidomému např. při orientaci v okolí (přecházení silnice), při vaření, při komunikaci apod.

Keblová (1999, s. 5) hovoří o čichu a chuti jako o tzv. chemických smyslech. „Člověk patří mezi mikrosmatické organismy, které mají slabě vyvinutý čich a chuť. Proto je význam vnímání těmito smysly v porovnání se zrakem poměrně malý. Podstatně však vzrůstá u osob, u nichž došlo k omezení nebo vyloučení zrakového vnímání.“ Díky čichu může být taky jedinec, který není schopen zrakové kontroly, upozorněn na nějaké nebezpečí.

Vyšší kompenzační činitelé

Jak již bylo výše zmíněno, v této skupině hovoříme o paměti, představivosti, pozornosti, řeči, myšlení a vůli.

Pomocí řeči udržuje osoba se zrakovým postižením kontakt se svým okolím. Zároveň tak ale rozvíjí další kompenzační činitel, a tím je myšlení. Rozvoj myšlení je pro člověka se zrakovým postižením nesmírně důležitý, neboť důsledkem zrakové vady dochází k nižší aktivitě CNS. (Balunová, Heřmánková, Ludíková, 2001)

Dalším velmi důležitým vyšším kompenzačním činitelem pro osobu se zrakovým postižením je paměť. Na svou paměť se tento jedinec musí spoléhat při většině denních aktivit. Paměť je potřeba neustále trénovat a zatěžovat. (Růžičková, 2007)

Jelikož u osob se zrakovým postižením nedochází ke zrakové kontrole, pozornost je také nedílnou součástí důležitých kompenzačních činitelů u těchto jedinců.

2.2.2 Kompenzační pomůcky

Na začátek této podkapitoly citujeme Růžičkovou a Vítovou (2014, s. 36), které o kompenzačních pomůckách pro osoby se zrakovým postižením hovoří následovně: „Pokud je omezení zrakové funkce natolik závažné, že jedinci neumožní získávat v různých situacích a za různých podmínek dostatek informací, pak vzniká potřeba rozvoje a využívání ostatních smyslů tak, aby byly schopny daný deficit kompenzovat.“

Keblová (2001, s. 49) pak definuje kompenzační pomůcky jako „prostředky kompenzující poškozené zrakové vnímání a prostředky určené ke zvýšení kvality vnímání zrakem, a to korekcí nebo reedukací zraku.“

Termín kompenzační pomůcky zastřešuje tyflotechnika, což defektologický slovník (2000, s. 367) vymezuje jako „soubor přístrojů, zařízení a pomůcek umožňujících nevidomým alespoň do jisté míry kompenzovat chybějící zrak.“

Výše jsme uvedli definice kompenzačních pomůcek od různých autorů, následovně vytyčíme klasifikaci kompenzačních pomůcek, a jelikož je naše práce zaměřená na podporu osoby se zrakovým postižením vodícím psem, zaměříme se více na prostorovou orientaci a oblasti s ní související.

2.2.2.1 Klasifikace kompenzačních pomůcek pro osoby se zrakovým postižením

V dnešní době existuje široké spektrum pomůcek pro zrakově postižené. S klasifikací kompenzačních pomůcek je tomu stejně jako u klasifikace osob se zrakovým postižením. Tyto osoby nemůžeme klasifikovat jednotným kritériem. V publikacích odborné literatury proto nenajdeme ani žádnou jednotnou klasifikaci pomůcek pro osoby se zrakovým postižením. Pomůcky je tedy možné rozdělit do několika různých kritérií, které následovně vymežeme. Ze základně praktického hlediska můžeme tyflotechniku rozdělit dle:

- **hloubky postižení** - pomůcky pro osoby nevidomé, osoby slabozraké a osoby s poruchami binokulárního vidění,
- **použití** - pomůcky pro prostorovou orientaci a samostatný pohyb, pomůcky pro vzdělání, pomůcky pro zaměstnání, pomůcky pro péči o zdraví, pomůcky do kuchyně a domácnosti, pomůcky pro volný čas,
- **účelu** - pomůcky kompenzující poškozené zrakové vnímání, pomůcky pro reedukaci zraku.

Pro naši práci je stěžejní oblast pomůcek zaměřujících se na prostorovou orientaci a samostatný pohyb. Touto problematikou se budeme v následující podkapitole podrobněji zabývat. Přes základní poznatky o prostorové orientaci osob se zrakovým postižením se dostaneme k vymezení pomůcek sloužících pro lepší orientaci v prostoru. Mezi něž patří samozřejmě i vodící pes, kterému budeme věnovat samostatnou kapitolu. Výše zmíněný výčet slouží k lepšímu pochopení autorova záměru, postupu zvolení a posloupnosti témat druhé podkapitoly teoretické části bakalářské práce.

2.2.2.2 Prostorová orientace a samostatný pohyb osob se zrakovým postižením

Nejdříve je důležité vymežit termín prostorová orientace. Finková, Ludíková, Růžičková in Jesenský (2007, s. 115) charakterizuje prostorovou orientaci jako „proces získávání a zpracování informací z prostředí za účelem skutečné nebo jen myšlenkové

manipulace s objekty prostoru nebo za účelem plánování a realizace přemísťování v prostoru.“

„Mobilita je základním předpokladem samostatného života zrakově postiženého člověka, jeho socializace (příp. rehabilitace a resocializace), začlenění do pracovního procesu i života společnosti vůbec.“ (Wiener, 2006, s. 9)

Wiener (2006), Růžičková, Kroupová (2017) i Růžičková v další publikaci (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007) považují oblast prostorové orientace a samostatného pohybu za jeden z nejvýraznějších a nejmarkantnějších důsledků zrakového postižení. Propojením poznatků z výše zmíněné literatury uvádíme, že obtíže se samostatným pohybem a prostorovou orientací odlišují zrakově postižené osoby od vidící, tedy intaktní společnosti. Schopnost samostatně se přemísťovat v prostoru, jak už známém či méně známém, je pro nevidomého jedince jedním z nejdůležitějších předpokladů pro osamostatnění se od pomoci okolí. Samostatný a na druhých osobách nezávislý pohyb je také předpokladem pro začlenění a samostatný život ve společnosti. Dosažení samostatnosti v prostorové orientaci se také promítne ve vzdělávacím a pracovním procesu. Úspěšnost v této oblasti významně ovlivňuje i psychický stav člověka. Podle Růžičkové a Kroupové in Růžičková (2013) doplňujeme i další aspekt, který vede k úspěšnému rozvoji prostorové orientace, a to je správná metodika nácviku prostorové orientace samostatného pohybu. Růžičková bere v potaz i další okolnosti, které ovlivňují úspěšnost dané činnosti, a to jsou:

- dosavadní zkušenosti jedince,
- doba a příčina vzniku zrakového postižení,
- rodinné zázemí jedince,
- včasnost poskytnutí podpůrných služeb.

Všechny výše popsané aspekty jsou pro rozvoj prostorové orientace velmi důležité. Přesto ale nesmíme zapomínat na to hlavní, a to je osobnost jedince. Stěžejní je pro nás jeho motivace, temperament, rozumové i volní schopnosti a celkový potenciál klienta.

Wiener (1986) v jiné publikaci hovoří o tom, že nezvládnutí samostatného pohybu a závislost člověka se zrakovým postižením na průvodci výrazně komplikuje sociální vztahy, jeho sebepojetí, sebevědomí a plnohodnotné začlenění do společnosti.

Podle Bendové, Jeřábkové a Růžičkové (2006) se odvíjí zvládnání samostatného pohybu v prostoru od míry celkové samostatnosti jedince, záleží taky na správném vedení ze strany odborníka, ale i na intenzitě strachu z prostoru daného jedince.

K orientaci v prostoru mohou jedinci se zrakovým postižením už v dnešní době využívat různé speciální techniky. Nebylo tomu tak ale vždycky. Většina nevidomých se spoléhá na bílou hůl a na doprovod speciálně vycvičených vodících psů, kterým bude věnována samostatná kapitola a praktická část této práce. Bendová, Jeřábková a Růžičková (2006, s. 85) ve své publikaci uvádí, že ještě před 40 lety výuka chůze s bílou holí probíhala „pouze na základě instinktu tzv. formou pokus x omyl.“ Posléze byla ale v České republice vytvořena metodika chůze s bílou holí, která však ale není jediným prostředkem umožňujícím nevidomým osobám samostatný pohyb v prostoru. Dále jim můžou napomoci různé prvky ozvučení prostředí či hmatové popisy trasy. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

Orientace se dělí na mikroorientaci a makroorientaci. Mikroorientací rozumíme pohyb po bytě, domu, tedy tam, kde to velmi dobře známe. Makroorientace je pojem, který zastřešuje pohyb v otevřeném prostoru, ale i pohybování se v méně známých až neznámých prostředích budov. (Dostupné z: www.n-i-s.cz/cz/charakteristika-zrakoveho-postizeni/page/366)

2.2.2.2.1 Návčik prostorové orientace a samostatného pohybu

V České republice existuje metodika návčiku prostorové orientace podle Pavla Wienera, jednoho z nejvýznamnějších osobností této problematiky. Základními oblastmi prostorové orientace a samostatného pohybu se budeme v této podkapitole zabývat a jsou to „prvky prostorové orientace a samostatného pohybu a návčik chůze s bílou holí.“ (Růžičková, Kroupová, 2017, s. 21)

Prvky prostorové orientace a samostatného pohybu

Po prostudování Wienera (1986, 2006) a publikace od Růžičkové, Kroupové (2017) mezi prvky prostorové orientace a samostatného pohybu zařazujeme samostatnou chůzi bez použití pomůcek, chůzi s vidícím průvodcem a rozvíjení přirozených pohybově orientačních schopností člověka.

Samostatná chůze bez užití pomůcek

Samostatnou chůzí bez užití pomůcek se podrobněji ve své publikaci zabývá Růžičková a Kroupová (2017). Do této oblasti zařazují samostatnou chůzi podél vodicích linií s využitím traillingu a s použitím bezpečnostních postojů či držení.

Chůzi podél vodicí linie nejčastěji využívají jedinci se zrakovým postižením ve známém prostředí. V tomto případě je dobré využít techniku traillingu. Jedná se o metodu orientace v prostoru, která dopomáhá jedinci v nalezení dveří, výklenků či např. skříní. Tato technika ale nechrání oblast hlavy, kolen apod., proto se využívá pouze ve známém prostředí, kde nehrozí úraz hlavy nebo nohou. V případě využití traillingu osoba se zrakovým postižením drží ruku ve výši pasu, kterou má předsunutou mírně vpřed. Nehty ohnutých prstů, které směřují vzad, kloužou po povrchu, a tak mapují terén. Wiener (2006) doporučuje používat pouze ukazováček a prostředníček, nicméně někdo používá všechny prsty kromě palce. Jedná se o techniku, při níž není nutné použít bílou hůl, či využít služeb vodicího psa.

Co se týče bezpečnostních postojů, využívají se pouze horní končetiny. Růžičková a Kroupová (2017) rozlišují horní bezpečnostní držení, dolní bezpečnostní držení, příp. kombinované bezpečnostní držení.

Horní držení slouží k ochraně hlavy a obličeje. Postup je následovný. Ohne se ruka v lokti, roztáhne se dlaň směrem ven a umístí se před obličej. Mezi rukou a obličejem by měl vzniknout určitý prostor, který slouží jako tzv. vzduchový polštář, který zabrání prudkému nárazu. Horní bezpečnostní držení je využíváno jak při chůzi bez hole, tak při hledání a zvedání spadlých věcí.

Dolní bezpečnostní držení se využívá taktéž při chůzi bez hole, a to za účelem ochrany břicha. Ruka se stejně jako u horního držení ohne v lokti a roztáhne se dlaň, která směřuje ale směrem dovnitř.

Kombinovaným držením rozumíme kombinaci ochrany hlavy a břicha. Ve většině případů vedoucí ruka chrání hlavu a druhá ruka chrání břicho.

Chůze s vidícím průvodcem

V této oblasti můžeme rozlišovat průvodce stálého a nestálého. Ve stálém průvodci Růžičková a Kroupová (2017) spatřuje výhody v tom, že jedinec se zrakovým postižením se s průvodcem zná, mají spolu již dohodnuté různé signály, znají navzájem tempo své chůze a

jsou na sebe zvyklí. Náhodného průvodce jedinec se zrakovým postižením nezná, a proto ho musí se svým tempem chůze seznámit, nemůže mu plně důvěřovat a musí se více soustředit na různé signály, aby mohl včas zareagovat i ve chvíli, kdy průvodce zapomene na něco upozornit, jelikož nemusí mít např. s průvodcovstvím přílišné zkušenosti.

Při chůzi s průvodcem používá jedinec se zrakovým postižením bílou hůl pouze jako označující prostředek.

Růžičková a Kroupová (2017) v souvislosti s touto problematikou uvádějí následující zásady:

- Vidící průvodce jde vždy první. A to z důvodu, že jedinec, který jde jako první má možnost reagovat na vyvstalý problém.
- Osoba se zrakovým postižením jde v mírném zákrytu a na bezpečnější straně komunikace.
- Vedená osoba se drží průvodce za paži.
- Tempo chůze je přizpůsobeno tomu pomalejšímu.

Rozvíjení přirozených pohybově orientačních schopností člověka

Propojením poznatků od Finkové, Ludíkové a Růžičkové (2007), taktéž Růžičkové, Kroupové (2017) a Wienera (2006) považujeme v rámci této oblasti za důležité zmínit následující schopnosti zásadní pro rozvoj přirozených pohybově orientačních schopností člověka:

- omezení odchylek od přímého směru,
- odhad vzdáleností,
- odhad úhlů,
- vnímání sklonu dráhy,
- chůze po schodišti,
- posilování stability člověka se zrakovým postižením,
- vnímání zakřivení dráhy,
- rozvoj hmatu,
- rozvoj sluchové orientace,
- rozvoj „smyslu“ pro překážky.

Chůze s bílou holí

Za základní tyflotechnickou pomůcku, kterou využívají osoby se zrakovým postižením pro orientaci v prostoru, se považuje bílá hůl. Tato informace vyplývá z výzkumů provedených v České republice i v zahraničí. (Hoover, Carroll, Williams, Thorton aj. in Wiener, 2006) V zahraničí se bílá hůl používá delší dobu. U nás se začala používat zhruba ve 2. polovině 20. století. Autorkou návrhu, aby nevidomí začali používat bílou hůl pro orientaci v prostoru, je Francouzka Guilly D. Herbemontová. Na svou myšlenku přišla díky častému doprovázení nevidomých přes křižovatky. Byla zastáncem toho názoru, že bílá hůl by mohla nevidomým pomoci s osamostatňováním a mohla by snížit závislost těchto osob na druhých lidech. Podobou bílé hole se inspirovala u pařížských policistů v rámci organizování dopravy. Svůj návrh na zavedení bílé hole podala v roce 1930 redakci časopisu *Écho*, který s otisknutím článku nezhálel. Do praxe se bílá hůl zavedla o rok později. Brzy se rozšířila do celé Evropy a později i do dalších zemí světa. (Smýkal, 1998)

Bílá hůl existuje ve dvou základních provedeních. Rozlišujeme hůl krátkou, neboli standardizovanou a bílou hůl dlouhou, která je nestandardizovaná.

Standardizovaná bílá hůl má vždy 90 cm a plní především funkci informativní (označující), tzn. aby ostatní věděli, že je daný jedinec nevidomý. Používá se převážně při chůzi s vodícím psem, s vidícím průvodcem nebo ve známém prostředí.

Nestandardizovaná bílá hůl nemá přesnou délku. Odvíjí se od výšky postavy daného člověka. Při kolmém postavení by měla bílá hůl dosahovat do úrovně spodního konce hrudníku. Tato hůl plní jak funkci informativní, tak funkci ochrannou (bezpečnostní) i orientační. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

Pod samostatnou chůzí s bílou holí rozumíme podle Wienera (1986, s. 20) „cílevědomé a poučené užívání bílé hole přesně stanoveného poměru její délky postavě; takové užívání hole, které poskytuje zrakově postiženému plnou bezpečnost i subjektivní jistotu při dodržování základních fyziologických i estetických pravidel pohybu.“

Nácvik techniky dlouhé hole

Při nácviku techniky chůze s bílou holí, neboli nácviku techniky dlouhé hole je důležité dodržovat postupné kroky, tzn. dodržovat zásadu postupného zvyšování. Finková,

Ludíková, Růžičková (2007) doporučují začít základním tréninkem, který obsahuje ovládní bílé hole (základní postoj těla, úchop hole). Posléze přecházíme k osvojování si technik chůze s holí. Rozlišujeme kluznou techniku, kyvadlovou techniku a techniku diagonální.

Kluzná technika se využívá převážně u začátečníků a její název je odvozen od způsobu používání hole. Hůl přímo „klouže“ po povrchu a „opisuje“ terén pomocí oblouků, které by měl nevidomý dělat v rozmezí na šíři ramen. Kyvadlová technika chůze s bílou holí je využívána více zkušenými uživateli, při níž dochází k opisování oblouku stejně jako u kluzné techniky, ale konec hole kopíruje terén těsně nad jeho povrchem. Hůl se dotýká terénu pouze na jedné a druhé straně. Diagonální technika se nejčastěji používá ve známých budovách a při chůzi do schodů a ze schodů. Hůl se drží před středem těla tak, aby úhlopříčně (diagonálně) vykrývala plochu těla.

Poté je podle autorek důležité techniku dlouhé hole procvičovat, a to hlavně v klidném prostředí s vyloučením dopravy a za doprovodu zkušeného instruktora.

Posléze by se mělo přejít k rozvíjení a prohlubování již získaných dovedností tak, aby byl jedinec se zrakovým postižením schopen zvládat běžné orientační situace, se kterými se bude často setkávat.

Za stěžejní oblast druhé kapitoly, kterou jste právě dočetli, a vlastně celé práce, považujeme prostorovou orientaci osob se zrakovým postižením, neboť praktická část je zaměřená na služby vodícího psa, který je lidmi se zrakovým postižením využíván hlavně kvůli možnosti pohybovat se samostatně bez co nejmenší závislosti na ostatních.

3 Vodící pes

Vodící pes je speciálně vycvičený pes, který je jednou z „kompenzačních pomůcek“ pro samostatný pohyb osob nevidomých, slabozrakých, ale i se zbytky zraku a ve třetí kapitole se budeme podrobněji tímto specifickým průvodcem osob s těžkým zrakovým postižením zabývat.

Dobře vycvičený pes svého zrakově postiženého pána chrání před možnými úrazy, které se člověku bez zrakové kontroly při pohybu v otevřeném prostoru mohou stát. Proto, aby vodící pes člověku se zrakovým postižením zajistil co největší bezpečí, se učí během výcviku, kterým se budeme podrobněji zabývat v další podkapitole, obcházet překážky, učí se zastavovat na kraji chodníku, musí umět rozlišovat směrové povely, musí zvládnout jízdu veřejnými dopravními prostředky, vyhledávat některá místa apod.

Hlavním posláním vodícího psa je umožnění člověku s těžkým zrakovým postižením bezpečný, klidný a plynulý pohyb i na frekventovaných ulicích velkoměsta.

Jak bylo výše zmíněno, vodící pes pomáhá nejen nevidomým, ale i slabozrakým. Nevidomí lidé chodí s vodícím psem převážně po známých trasách, které mají „po paměti“ naučené. Lidé se slabozrakostí mají tu výhodu, že se s pomocí vodícího psa a různých navigačních vymožeností mohou pohybovat i po trasách neznámých. (Kavalírová, 2017)

I když se v bakalářské práci můžete dočíst, co všechno vodící pes musí umět, a co je jeho úkolem, nesmí se však zapomínat na jeden důležitý bod, a hlavně na tento důležitý bod nesmí zapomínat sami majitelé vodících psů. Pes tu není jen pro člověka, ale musí tu být i člověk pro psa. I vodící pes potřebuje svůj psí život, protože to je pořád jenom pes a má na něj právo. I vodící pes se potřebuje proběhnout, pohrát si s ostatními psy a dělat i to, co dělají „běžní“ psi. Proto je důležité jim pro ně tohle přirozené chování dopřát.

Po výběru štěnat je vodící pes umístěn na rok do rodiny na tzv. předvýchovu, kde je učen základním návykům. Po předvýchově je pes dalších šest – deset měsíců cvičen speciálním dovednostem potřebným k doprovázení nevidomého člověka. Takovýchto dovedností rozlišujeme přibližně třicet. Propojením poznatků získaných z publikace od Kavalírové (2017) a materiálů sesbíraných od pracovníků Tyfloservisu uvádíme základní dovednosti:

- směrové povely,
- označení a obcházení překážek jak nízkých, tak vysokých,
- vyhledávací povely (nalezení dveří, schodů, lavičky, přechodu, eskalátoru, ..),
- nakupování,
- zastavování na kraji chodníku,
- základní povely poslušnosti („sedni“, „lehni“,..).

Podrobněji vymežíme, čemu všemu a jakému chování se pes musí naučit v podkapitole Předvýchova a Výcvik. Budeme čerpat z odborné literatury, ale použijeme i informace získané od paní Dvořákové (manželky Milana Dvořáka, zakladatele Školy pro výcvik vodících psů v Brně, na základě rozhovorů).

„Vodící pes je jediný ze skupiny psů se speciálním výcvikem, který je státem uznán jako kompenzační pomůcka, a lidé s těžkým zrakovým postižením tudíž mohou získat od státu finanční příspěvek na pořízení psa.“ (Kavalírová, 2017, s. 8) Podle zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením stát poskytuje příspěvek na vodícího psa s 10 % spoluúčastí žadatele z celkové ceny pomůcky. Maximální výše příspěvku činí 350 000 Kč. Dnes se cena za vodícího psa pohybuje okolo 250 000 Kč, což uvádí jak Kavalírová (2017), tak celorepublikově známá organizace Helppes. (Dostupné z: <http://www.helppes.cz/psi-pomocnici/casto-kladene-otazky-a-odpovedi/>)

V této kapitole jsme se pokusili obecně vymežit poslání vodícího psa. Materiály, ze kterých jsme pro tuto kapitolu čerpali, nejsou veřejně dohledatelné ani nejsou zdrojem odborné literatury, neboť se jedná o starší okopírované materiály poskytnuté pracovníky olomouckého Tyfloservisů.

3.1 Plemena psů

Mezi nejčastější plemena vyhledávaná pro svou povahu pro výcvik vodících psů patří bílý švýcarský ovčák, labradorský retriever, zlatý retriever, flat coated retriever a německý ovčák spolu s křížencem zlatého retrievera a královského pudla (goldendoodle), kterými se budeme podrobněji zabývat v následujících dvou podkapitolách, neboť právě německý ovčák

a goldendoodle je předmětem praktické části naší bakalářské práce. (Dostupné z: <https://www.vycvikvodcichpsu.cz/vodici-psi/plemena-psu/>)

3.1.1 Německý ovčák

Jak je patrné z názvu, plemeno pochází z Německa. Němečtí ovčáci jsou uznávaní jako všestranní služební psi. Jsou cvičeni pro potřeby policie i armády, pracují nejčastěji jako stopaři a hledači drog. Dále jsou také využíváni u záchranné služby – lze se setkat se psy záchrannými, lavinovými i signálními. Předmětem zájmu bakalářské práce je německý ovčák z toho důvodu, že je využíván i jako slepecký pes. Německý ovčák je ve světě nejvíce využívaným pracovním psem, neboť je nešťastný, když nemá co na práci. (srov. Verhoef-Verhallen, 2010; Krämerová, 2010)

Krämerová (2010) a Verhoef-Verhallen (2010) se shodují, že plemeno německého ovčáka je velmi pracovitě a inteligentní. Vyznačuje se hojným temperamentem. Velmi rád se od svého pána učí nové povely, které následně ochotně a zodpovědně plní.

Má vyvinutý pud pro ochranu, a to hlavně svého pána, silně si brání své teritorium. Německý ovčák si dokáže vypěstovat silné pouto ke svému pánovi. I když je přátelský a má rád lidi, svého pána bude bránit za každou cenu. „Toto plemeno se nehodí pro lidi, kteří jsou často mimo domov. Je tak silně orientovaný na svého pána, že to chápe jako trest.“ (Verhoef-Verhallen, 2010, s. 87)

Ve výše zmíněné publikaci Verhoef-Verhallen (2010) informuje, že německý ovčák má velmi rád děti. V tomto ohledu pozorujeme prolínající se zkušenosti z praktické části této práce, neboť z předvychovatelčina vyprávění je patrné, že má Jessica nadmíru kladný vztah k dětem.

Na závěr podkapitoly uvádíme, že německý ovčák je nejen skvělým pracovním psem, ale také výborným společníkem pro sportovní vyžití.

3.1.2 Goldendoodle

Rasa goldendoodle je výsledkem zkřížení zlatého retrievera a královského pudla. Původem je z Austrálie a byl vyvinut okolo 90. let.

Různé zahraniční weby se shodují, že jsou goldendoodli rodinní psi, mají kladný vztah k dětem i k ostatním zvířatům. (srov. <https://dogtime.com/dog-breeds/goldendoodle#/slide/1>; <https://en.wikipedia.org/wiki/Goldendoodle>)

Velikost postavy goldendoodlů je srovnatelná s retrievery. Mají zvlněnou až kudrnatou srst, která je typická vlastnostmi pudla, protože nelínají, a tím pádem jsou dobře snášeni i alergiky na psí srst. Jsou lidmi často vybíráni i z toho důvodu, protože mají rádi retrievery, ale chtějí mít doma „méně chlupů“. (Dostupné z: <https://www.vycvikvodcichpsu.cz/vodici-psi/plemena-psu/goldendoodle/>)

Stejně jako němečtí ovčáci, jsou goldendoodli všestranní pracovní psi. Pomáhají nejen lidem se zrakovým postižením, ale jsou využíváni i jako asistenční či terapeutičtí psi, a to protože „zdědili inteligenci pudla a jednoduchost výcviku zlatého retrievera“. (Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Goldendoodle>)

Anglický web (<https://dogtime.com/dog-breeds/goldendoodle#/slide/1>) spolu s Diatkou (2012) uvádí, že pro tyto psy není vhodné, aby žili venku nebo v kotci, neboť potřebují být v těsném kontaktu s lidmi. Dále doplňujeme, že goldendoodle nepatří mezi psy s agresivní povahou, což potvrzuje fakt, že je Manny klidný pes a v žádné části praktické práce nenajdeme zmínku o tom, že by tomu bylo jinak. Proto, aby se ale u nich neprojevila plachost nebo strach, je potřeba řádná socializace. V tomto případě se domníváme, že Mannyho socializace ze strany předvychovatelky byla důsledná.

Další propojující se poznatek teoretických informací s praktickou částí naší práce nacházíme v tom, že výše zmíněný web uvádí, že plemeno goldendoodla potřebuje každodenní kontakt se svými blízkými, jinak se u něj začne projevovat tzv. „*separační úzkost*“¹. Separační úzkost u Mannyho můžeme pozorovat od 4. měsíce jeho života až téměř

---

¹ Duševní stav, který se objevuje u lidí i u zvířat. Je to přirozená součást vývoje organismu. Separační úzkost nastává v případě odloučení od matky (v našem případě pečovatele). Projevuje se strachem, úzkostí, .. (Bowlby, 2013)

do konce předvýchovy, i když s postupným zlepšováním. Internetový zdroj pro lepší zvládnání separační úzkosti doporučuje poskytovat psovi hračky, což dělá i sama předvychovatelka.

Pokusili vymezit základní informace týkající se specifických rysů goldendoodla. Čerpali jsme převážně jen z českých a zahraničních internetových zdrojů, neboť o tomto kříženém plemenu jsme nenašli téměř žádnou zmínku v odborné publikaci jako o čistokrevném německém ovčákovi.

3.2 Předvýchova

V současné době neexistuje jednotný způsob přípravy vodících psů, neboť každá organizace má své postupy a svá pravidla, která představují konkurenci pro organizace mezi sebou navzájem. Z toho důvodu nastává problém sehnat více odborných zdrojů zabývajících se danou problematikou. V této kapitole budeme vycházet převážně z interních informací, které nám poskytla paní Dvořáková a cvičitelé, se kterými komunikujeme. Získané informace propojíme i s několika publikacemi uvedenými v seznamu literatury a internetovými zdroji uvedenými taktéž.

Jelikož je praktická část bakalářské práce zaměřená na výchovu a výcvik vodících psů vycvičených v brněnské organizaci, zaměříme se na postupy používané právě v Brně, které se ale budou prolínat s informacemi, které poskytují i publikace uvedené v seznamu literatury.

Organizace, které cvičí vodící psy, získávají štěňata buď z vlastního chovu, nebo je nakupují od prověřených dodavatelů, se kterými většinou dlouhodobě spolupracují. Kavalírová (2017), pro nás nejvýznamnější autorka zabývající se problematikou výcviku vodících psů, ve své publikaci zmiňuje, že při výběru štěňat je důležité zjistit povahové rysy psa, ale důraz je kladen i na zdravotní stav šteněte. Také se zjišťuje, zda se v jeho rodové linii nevyskytují nějaká vážná onemocnění. V průběhu předvýchovy potom šteně dochází na pravidelné veterinární prohlídky.

Předtím, než pes nastoupí do výcviku, je zařazen, jak už bylo zmíněno, do tzv. předvýchovy, a to cca ve věku osmi týdnů. Po dobu předvýchovy, která trvá zhruba deset až dvanáct měsíců (u každého psa individuálně) je šteně u předvychovatele - dobrovolníka, se kterým organizace spolupracuje. Jak už z názvu předvychovatel - dobrovolník vyplývá,

nepřisluší mu žádná finanční odměna. Organizace zajišťuje krmivo, veterinární péči, popř. další výlohy spojené s péčí o psa.

Podmínkou svěření štěněte do péče předvychovatel je jeho kladný vztah ke psům, laskavost, ale důslednost ve výchově. Zároveň musí jít do této „výzvy“ s tím, že za rok se svého svěřence vzdá. Dalším předpokladem pro získání štěněte do předvýchovy je pobyt v bytě a trávení co nejvíce času se svým dočasným pečovatelem, neboť posléze se svým pánem se zrakovým postižením bude pes v neustálé blízkosti, proto si na tento těsný kontakt s člověkem musí zvykat již od útlého věku. Štěně by mělo vyrůstat v rušném městském prostředí, aby bylo již od mala připraveno na vyšší počet lidí, ruch města a vše, co pohyb po frekventovaných ulicích přináší.

Kavalírová (2017) považuje předvýchovu za jakousi obdobu mateřské školy, neboť se štěně u předvychovatel socializuje. Tzn. učí se základním dovednostem jako jsou hygienické návyky. Dále by se do prvního roku života měl pes naučit základním povelům poslušnosti, mezi které patří povel „sedni“, „lehni“, „vstaň“, „zůstaň“, chůzi u nohy, přivolání, odložení. V prvním roce života se také musí pes naučit jezdit bez problému všemi dopravními prostředky, seznámit se s obchodem, nemocnicí, úřady apod. Z webových stránek brněnské Školy pro výcvik vodících psů doplňujeme, že se psi během předvýchovy musí naučit důvěřovat lidem a bez většího strachu se pohybovat po rušných ulicích města. (Dostupné z: <https://www.vycvikvodícíchpsu.cz/vodici-psi/vychova-stenat/>)

Po celou dobu předvýchovy se může předvychovatel v případě dotazu kdykoliv obrátit na školu. Mimoto probíhají každé dva týdny setkávání štěňat, které vede cvičitel. Ten pozoruje celkový vývoj štěněte. Sleduje, jak se štěně chová, jaké má zlozvyky, jak je poslušné. Díky účasti na setkání můžeme popsat, jak probíhá. Setkání se konají vždy na odlišných místech při počtu zhruba do deseti psů. Na setkávání se trénuje např. přivolání, tzn. že psi mají „volno“, při kterém si spolu hrají a na předvychovatelův povel musí přiběhnout k pánovi. Z čehož vyplývá další dovednost, kterou se musí pes během předvýchovy naučit, a to je odvolání ze hry. Dále se musí naučit nevšímát si např. holubů, nesbírat nic ze země, nerozptylovat se ostatními psy apod. Od Kavalírové (2017) a vlastně i na základě rozhovorů s cvičiteli doplňujeme, že v případě pochybností o správném průběhu psí socializace může cvičitel s předvychovatel a jeho svěřencem pracovat individuálně.

Je důležité ale zmínit, že v rámci předvýchovy se musí všechny dovednosti pes učit formou hry, aby ho to bavilo. Je velmi podstatné, aby psovi nebylo odpíráno jeho „štěněcí

období.“ Musí se mu dopřát hezké psí mládí, tak jak je tomu u psů „nevodičů“. Naopak se ale mládě musí naučit rozlišovat, kdy si smí hrát, a kdy „pracuje“.

Na závěr podkapitoly o předvýchově díky Kavalírové (2017) i zaměstnancům školy uvádíme, že pes může být z výcviku také vyřazen. Může být vyřazen v kterékoliv části předvýchovy i samotném výcviku. Mezi nejčastější důvody vyřazení patří zdravotní komplikace, nechuť k práci, ale i povahové vlastnosti projevující se např. nadměrnou bojácností, nesoustředěností, štěkáním na cizí psy, agresivitou k lidem a ostatním zvířatům, za což byla vyřazena námi sledovaná fenka Jessica.

3.3 Výcvik

Pokud pes prošel předvýchovou se všemi důležitými veterinárními prohlídkami s negativním výsledkem, umí základní povely poslušnosti, má vyrovnanou povahu, která je předpokladem pro osobnost dobrého vodícího psa, dokáže se beze strachu pohybovat po městě a různých místech s koncentrací velkého počtu lidí, nastupuje zhruba ve 12 měsících do speciálního výcviku, který se pokusíme více přiblížit v této podkapitole. Délka výcviku se u každého psa liší. Průměrná délka se pohybuje v rozmezí 6-8 měsíců.

Kavalírová (2017), která přirovnává předvýchovu k mateřské škole, samotný výcvik vodících psů přirovnává ke škole základní.

Dle informací získaných od paní Dvořákové má pes při začátku výcviku tři možnosti umístění. Buď může zůstat u původního předvychovatele, který každé ráno dovede psa do školy a odpoledne si jej vyzvedne, nebo si jej může vzít cvičitel po dobu výcviku k sobě domů, a nebo může být pes „ubytován“ v rámci samotného výcvikového centra. Zde se nachází vybudované zázemí s vlastními kotci pro psy.

Na základě článků s názvem „Výcvik psa vodícího slepce“ od Aloise Komolého zveřejněného pravděpodobně v časopisech Kynologie (nemáme možnost uvést zdroj, neboť jak už jsme v předchozím textu několikrát zmiňovali, měli jsme možnost dostat se k materiálům souvisejících s problematikou vodících psů, které vlastní olomoucký Tyfloservis, ale bez možnosti určení původu) a informací získaných ze Školy pro výcvik vodících psů v Brně do této bakalářské práce zařazujeme kromě základních povelů poslušnosti taky speciální cviky, které by se měl pes během výcviku naučit. Z webových

stránek školy doplňujeme tento odstavec o informaci, že výcvik probíhá na veřejně dostupných místech (úřady, nákupní centra, nádraží, nemocnice i ve veřejných dopravních prostředcích). (Dostupné z: <https://www.vycvikvodcichpsu.cz/vodici-psi/vycvik-a-priprava/>)

Komolý i Kavalírová (2017) se shodují, že dříve nežli cvičitel přistoupí k samotnému výcviku, musí psa zvyknout na vodící postroj. Nesmí jej ale zvykat násilně. Zpočátku opatří psa postrojem na krátkou dobu, která se postupem času prodlužuje. Komolý podotýká, že je nutno navykat psa, aby si uvědomil, že postroj znamená omezení pohybu, tzn. nikdy nedáváme psovi v postroji „volno“.

Dovednosti, které se pes během výcviku podle Kavalírové (2017) a Komolého musí naučit v následující posloupnosti:

- **Chůze v postroji**

Pes musí jít plynule (norma rychlosti je cca 100 kroků nevidomého za minutu), v tahu, ale nesmí člověka příliš vláčet. Navíc musí pes udržovat přímý směr, tzn. nevybočovat např. z chodníku na trávník. Dále nesmí v postroji reagovat na ostatní lidi, na ptáky,.. Nesmí očichávat sloupy, rohy budov. Následně se učí zrychlit, zpomalit, zastavit, rozejít.

- **Označování a obcházení překážek**

Mezi tyto dovednosti patří označování „obrubičků, prvního a posledního schodu schodiště, terénních nerovností.“ (Kavalírová, 2017, s. 18) Pes přichází s nevidomým na kraj chodníku, kde se zastaví. Obdobně se postupuje i v případě z přecházení vozovky na chodník. Dále musí pes zvládnout obejít např. reklamní tabule před obchodem, ale i pomalu jdoucí chodce apod. Nejtěžší úkol spojený s označováním a obcházením překážek jsou vysoké překážky, které by pes bez problému prošel (závora, větve stromů), ale jeho pán by se zranil. Tuto dovednost se musí pes naučit tak, aby se překážce bezpečně vyhnul i nevidomý. Pes tyto překážky označuje zastavením, není-li možné se jim vyhnout.

- **Odbočování vlevo a vpravo**

Na povel musí pes odbočit doleva nebo doprava. Nacvičuje se slovním povelům směru doplněným o trhnutí postroje směrem, který chceme.

- **Vyhledávání**

Pes se musí naučit vyhledávat taky přechod pro chodce, schody, dveře, lavičku, zastávku, eskalátor, bankomat apod.

Pokud srovnáme praktický výcvik Mannyho a Jessicy s podkapitolou s názvem Výcvik v teoretické části, zaznamenáváme odlišný způsob výcviku, co se týče posloupnosti výuky jednotlivých dovedností. Z tohoto důvodu nejspíš neexistuje na trhu velká spousta knih o výcviku vodicích psů, neboť každá organizace má své vlastní metody postupu.

Stejně jako v předvýchově, tak i v průběhu celého výcviku může být pes vyřazen ze stejných důvodů, jako jsme uváděli v předchozí podkapitole. V takových případech je pes umístěn např. do rodin se zdravotně postiženým členem, kde pes může působit i jako „*canisterapeutický pes*“² nebo je o něj zájem v běžné rodině. Většinou organizace svěruje psy do péče těm, u koho ví, že o ně bude pěkně postaráno.

3.3.1 Závěrečná zkouška

V případě spokojenosti cvičitelů s vývojem výcviku, je pes připuštěn k závěrečné zkoušce, kterou následovně stručně popíšeme.

Podle Kavalírové (2017) se může závěrečná zkouška u jednotlivých výcvikových center lišit. Ve sledované brněnské Škole pro výcvik vodicích psů je u zkoušky přítomen Milan Dvořák, který určuje trasu. Za nevidomého, který je veden testovaným psem, je považován cvičitel s klapkami na očích, který provází psa během celého jeho výcviku.

Povely a dovednosti, které musí pes během zkoušky zvládnout, jsou ukotveny ve vyhlášce č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. Protokol o zkoušce vodicího psa přikládáme v příloze č. 11.

Poté může být pes, který úspěšně složí zkoušku, předán nevidomému klientovi, čemuž ale předchází pár náležitostí, které vymežíme v následující části práce.

---

² Psychoterapeutická metoda, při které se využívá kontaktu se psem. Ovlivňuje psychomotorický vývoj osob zdravých i osob se speciálními potřebami. Canisterapie se využívá u osob všech věkových kategorií. (Dostupné z: <https://www.redsunsetpyrenees.com/en/canisterapia/>)

3.3.2 Předávání psa

Stejně jako je to u lidí, je každý pes jiný, má jinou povahu a temperament, proto si každý pes nemusí sednout s každým člověkem a naopak. Jak se postupuje při předávání psa klientovi se zrakovým postižením, popíšeme v poslední podkapitole teoretické části.

K tomu, aby mohla škola vytvořit vhodnou dvojici pes - klient, potřebuje mít k dispozici co nejvíce informací o klientovi (stupeň zrakového postižení, tempo chůze, fyzická zdatnost, množství a délka naučených tras), ale potřebuje znát i požadavky klienta na svého budoucího vodícího psa. „Proto nelze vodící psy přidělovat na základě poradníku, ale je třeba pečlivě vybírat vhodné dvojice.“ (Kavalírová, 2017, s. 19)

Např. energický a temperamentní pes se hodí více k člověku, který je fyzicky zdatný a vyhledává různé typy aktivit. Oproti tomu pes, který je hodně klidný, se hodí spíše ke klientovi, který má pomalejší tempo chůze a není natolik fyzicky zdatný. (Diatka, 2012)

Někdy dochází k situaci, že ještě předtím, než pes zkoušky složí, už má vybraného klienta. S tím se pak seznamují v rámci týdenní rekondice. Na začátku je stěžejní, aby klient prošel kurzem prostorové orientace a samostatného pohybu, který pořádá např. Tyfloservis. Cvičitel posléze seznamuje budoucího majitele psa, jak se psem komunikovat, jak mu velet, jak s ním zacházet, jak ho odměňovat, jaké povely umí. Učí ho správným zásadám, jak o psa pečovat, čeho je pes schopen a čeho naopak není, jaké jsou povinnosti spojené s vlastnictvím vodícího psa apod. Pod vedením cvičitele se pak v rámci týdenní rekondice klient učí zacházet se psem. Tzn. učí se mu nasadit obojek, postroj, vodítko, učí se ho česat a pečovat o něj. Posléze se začíná za přítomnosti cvičitele trénovat poslušnost. Teprve v době, kdy klient naplno ovládá psa, dochází k výcviku vodění. Zpočátku se vyhledávají klidná místa k trénování. Jakmile klient společně se svým čtyřnohým průvodcem zvládne jednoduché situace, přechází se k situacím složitějším. Po celou dobu jde cvičitel vedle nevidomého a radí, jak má psa řídit. (srov. Kavalírová, 2017; zaměstnanci Školy pro výcvik vodících psů v Brně)

Tady práce cvičitele končí. Majitele psa ale upozorňuje, že se psem musí neustále trénovat dovednosti, kterých pes i nevidomý nevyužívají tak často, jinak pes po nějaké době a absenci tréninků dovednosti zapomene.

Na závěr této podkapitoly je důležité zmínit, že klient se v případě jakýchkoliv dotazů či potřeby pomoci v rámci soužití se psem může na organizaci obrátit. Škola pro výcvik vodících psů v Brně taktéž pořádá pravidelné rekondice pro majitele psů vycvičených v jejich zařízení.

II. Praktická část

4 Výchova a výcvik vodícího psa s ohledem na jeho úkoly a podporu osobě s těžkým zrakovým postižením

V úvodu praktické části bude nastíněn důvod, proč se daným tématem zabýváme. Pro svou závěrečnou práci bakalářského studia si autorka zvolila téma Výchova a výcvik vodícího psa s ohledem na jeho úkoly a podporu osoby s těžkým zrakovým postižením z toho důvodu, neboť během studia absolvovala praxi v olomouckém Tyflocentru. Právě tady se setkala s klienty, kteří vodící psy mají.

4.1 Škola pro výcvik vodících psů, s.r.o

Ještě předtím, než se dostaneme k samotnému výzkumu bakalářské práce, bychom pár řádky představili organizaci, díky které máme vůbec možnost naši závěrečnou práci psát.

Jak už jsme uváděli v úvodu práce, v České republice existují tři školy pro výcvik vodících psů. Dvě školy jsou v Praze. Jednu nalezneme pod názvem Nadační fond Mathilda se sídlem v Praze 1, druhé zařízení se jmenuje Středisko výcviku vodících psů SONS ČR a sídlí v Praze 5. My spolupracujeme s brněnskou Školou pro výcvik vodících psů, která sídlí v Kamenomlýnské ulici. (Dostupné z: <http://www.vodicipsi.cz/index.php>, <http://www.mathilda.cz/>)

Milan Dvořák, ředitel brněnské školy, se výchovou a výcvikem vodících psů zabývá od roku 1994. O šest let později založil výše zmíněnou organizaci. Pro rozvoj teoretických i praktických zkušeností se Milan Dvořák účastní různých veletrhů a odborných konferencí. V roce 2006 se Škola pro výcvik vodících psů v Brně stala členem Evropské federace vodících psů (EGDF).

Evropská federace vodících psů je celoevropskou organizací, která zastupuje jak uživatele vodících psů, tak poskytovatele služeb. Posláním EGDF je ovlivňování politiky, zákonů a zajišťování maximální podpory pro uživatele vodících psů. Sídlí ve Velké Británii. (Dostupné z: <http://www.egdfed.org/home>)

Škola pro výcvik vodících psů v Brně je registrovanou sociální službou podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Pracovníci uváděného zařízení jsou vedeni jako sociální pracovníci v sociálních službách, kteří prohlubují své poznatky pravidelnou účastí na seminářích a akreditovaných kurzech. (Dostupné z: <https://www.vycvikvodícíchpsu.cz/o-nas/>)

V České republice existuje taktéž spousta soukromých škol pro výcvik vodících psů, které ale nezaručují garanci kvality a prestiže jako výše zmíněné školy v úvodu podkapitoly.

4.2 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu této bakalářské práce je pozorování dvou odlišných plemen psů. Budeme pozorovat jejich celkový vývoj, míru dosažené socializace i schopnost vykonávat povely.

Budeme pravidelně v kontaktu jak s předvychovateli, tak cvičiteli. Budeme pozorovat, jak se psi učí novým věcem, zda se pořád zlepšují, nebo naopak jim něco v určitém období nejde a bude potřeba nastínit jiné metody výcviku.

Daným výzkumem se budeme zabývat zhruba rok a půl. Psy začneme pozorovat v období do půl roku jejich života. Konečným výsledkem budou závěrečné zkoušky obou psů. Výsledkem naší bakalářské práce bude zároveň i posudek odborné komise, zda je, nebo není daný pes schopný být vodícím psem.

4.3 Metodologie práce

V praktické části naší bakalářské práce budeme využívat metodu dlouhodobého pozorování, které bude trvat, jak už jsme výše zmínili cca 18 měsíců. Dalo by se říct takovým shrnutím nebo spíše závěrem našeho dlouhodobého pozorování bude rozhovor s majitelem Jessicy a Mannyho. Zjistíme, jak se noví páni sžili se svými čtyřnohými svěřenci, jak jim práce jde (v tomto případě mluvíme o Mannym), v případě Jessicy zjistíme, jaké je, když má vidící člověk psa, který je naučen dovednostem vodícího psa.

V následujících odstavcích bychom rádi definovali termín pozorování a rozhovor dle autorů, kteří se specializují na metodologii výzkumu. Obě diagnostické formy naší práce jsou považovány za kvalitativní metodu šetření.

Na naší fakultě jsou nejvýznamnějšími diagnostiky Valenta společně se Svobodou. Z jejich publikace proto vychází následující definice pozorování, která je ale převzata od Vaška. Pozorování je diagnostická metoda vyznačující se „specifickým druhem vnímání a myšlení, zaměřeným na diagnostikovanou osobu nebo jev, jehož cílem je rozpoznat nejvýznamnější znaky a vlastnosti (osoby, jevy), stejně jako příčiny, které tyto znaky nebo vlastnosti vyvolaly.“ (Vašek in Valenta, Svoboda, 2013, s. 10) V souvislosti s pozorováním musíme také zmínit, že pozorování má jednu nevýhodu. Tou je to, že může být subjektivně zkresleno. Švaříček a Šedová (2014) mezi faktory, které mohou pozorování zkreslovat, zařazují např.:

- haló efekt – tendence vnímat situaci pod vlivem dojmu, který si uděláme při prvním setkání,
- figura a pozadí – sledovaný jev hodnotíme na základě prostředí, ve kterém došlo k prvnímu kontaktu,
- aktuální psychosomatický stav pozorovatele – jestliže se necítíme dobře, nebudeme pozitivně vnímat ani danou situaci,
- leniční chyba – kolikrát máme tendenci vnímat situaci shovívavěji, než si ve skutečnosti zaslouží.

Za zkreslující faktory můžeme považovat taktéž předsudky či stereotypizaci.

Formu šetření v praktické části potom můžeme spatřovat v tzv. reduktivním pozorování. Vyvodili jsme tak na základě publikace od Valenty a Svobody (2013), neboť naše pozorování je s reduktivním pozorováním spojeno na základě toho, že posuzování je spjato s hodnocením a subjektivitou pozorovatele, tedy nás. V praktické části se objevují hodnotící prvky našeho myšlení a přístupu ke sledovanému jevu, snažili jsme se ale o neutrální citové zbarvení.

Neméně důležité je věnovat pár řádků samotnému rozhovoru, který bude závěrem této podkapitoly. Rozhovor ve stejné publikaci nacházíme pod definicí „cílevědomá verbální či nonverbální komunikace.“ (Vašek in Valenta, Svoboda, 2013, s. 13) Autoři dělí rozhovor na řízený, volný či kombinovaný. Na základě našeho záměru pro vedení rozhovoru se přikláníme spíše ke kombinovanému rozhovoru. Budeme mít nějaké předem připravené otázky, ale pozornost tématu se bude odvíjet podle toho, co nám dotazovaný řekne.

4.4 Samotné šetření: Manny

Pro tuto bakalářskou práci sledovaný goldendoodle jménem Manny se narodil 6. května 2017. Své první dva měsíce života strávil se svou zvířecí mámou a od tří měsíců vyrůstá v rodině předvychovatelky ještě s dalším psem Jackem (bílým švýcarským ovčákem), který se u předvychovatelky připravuje na budoucí roli vodícího psa taktéž. Vyrůstali spolu cca čtyři měsíce, poté Manny zůstal u předvychovatelky „sám“. Mannyho sledujeme od jeho třetího měsíce života.

4.4.1 Předvýchova - 3. měsíc

Manny je velmi hravé štěně. Okusuje a hraje si se vším, co vidí. Ale jako budoucí vodící pes se musí naučit tyto zlovyky potlačit. Už od začátku svého pobytu u předvychovatelky se Manny učí základní povely. Mezi tyto povely patří: „sedni“, „lehni“, přivolání, přiřazení k noze, chození u nohy, „zůstaň“.

Přiřazení k noze: cílem tohoto povelu je to, aby pes, který je přivolán, přišel k levé noze, sedl si a čekal na další povel pána. V momentě, kdy se rozejde pán, rozejde se pes, když se pán zastaví, pes si sedne k jeho noze. Předvychovatelka Mannyho tento povel nejdříve učila na pamlsky. Po týdnu už Manny zvládl zkopírovat cestu vedenou rukou bez pamlsku, následně byl pochválen a pamlsk dostal po dobře splněném povelu. Pes by měl být vždy pochválen, aby věděl, že povel vykonal správně. Postupně se bude předvychovatelka snažit od pamlsků opouštět.

Chůze u nohy: chodit u nohy se Manny začal učit cca před třemi týdny. Předvychovatelka si psa přiřadí k noze a učí ho, aby vedle její nohy šel po celou dobu. Většinou dostává Manny pamlsky za chůze v závislosti na prostředí každých pár metrů. V rušivých situacích (např. projíždí-li cyklista na kole, jiný pes v dohledu) vede Mannyho na pamlsku, který má v ruce, aby připoutala jeho pozornost. V případě, kdy kolem nepůsobí žádné rušivé elementy, vede předvychovatelka psa u nohy, zastavuje každý metr, učí Mannyho, aby zastavil taky, pochválí ho, dá mu pamlsk, poté se rozejdou, zase zastaví, a tak trénují stále dokola.

Budoucí vodící pes se musí naučit chodit s pánem na vodítku tak, aby jej netáhl. Předvychovatelka Mannyho učila tuto dovednost postupně. Nejdříve si Manny musel zvyknout na samotné vodítko. Většina štěnat se vodítku zpočátku intuitivně brání. Buď si sednou/lehnou/couvají a odmítají jít, nebo naopak táhnou dopředu ve snaze od vodítka „utéct“. Zpočátku tahal šňůru vodítka volně za sebou (cca týden) z důvodu, že dostal příliš velký obojek, ze kterého by se snadno vyvlékl a mohl by utéct. Posléze dostal Manny obojek nový. Při nácviu chůze u nohy nebo v náročnějším prostředí měla předvychovatelka vodítko normálně v ruce. S padnoucím obojkem vodítko začala používat víc, nicméně také nechávala Mannyho pravidelně tahat stopovačku za sebou, právě kvůli nácviu „nelezení“ do silnice, nesbírání odpadků, přirozené fixace na člověka apod. A jak psa naučit, aby netáhl za vodítko a šel v souladu s pánem? Předvychovatelčin postup je takový, že jakmile jde Manny „do tahu“, předvychovatelka zastaví. Psa si zavolá k sobě, pochválí ho a jdou dál. Pes postupně začíná chápat, že jakmile se napne vodítko, musí zpomalit.

Povel „sedni“ a „lehni“ se naučil Manny rychle, neboť je dle předvychovatelky inteligentní a chápavé štěně. Samozřejmě veden na pamlsek. Poté je opět náležitě pochválen. Momentálně se Manny odnaučuje kousání zakázaných věcí. Funguje to tak, že v případě, kdy předvychovatelka přistihne psa s nevhodným předmětem v tlamě, mu předmět z tlamy vyndá, doprovodí povel „fuj“ a nabídne mu hračku, kterou kousat může. Pochválí ho. V případě, kdy předvychovatelka vidí, že se schyluje k tomu, že Manny má v plánu vzít zakázanou věc do tlamy, řekne „fuj“ a Manny od původního plánu opustí.

Budoucí vodící pes se také musí naučit být trpělivý, nebýt příliš impulzivní, musí umět počkat. Této vlastnosti předvychovatelka psa učí klidem u misky. Klid u misky spočívá v tom, že jakmile Manny dostane misku s jídlem, musí si sednout a počkat na povel pána. V případě, kdy mu dá pán povel „volno“, může jíst. To stejné platí, když je pes na vodítku. Předvychovatelka jej z vodítka odepne, ale Manny musí sedět, zůstat a čekat na pánův povel „volno“. Jedině v tom případě může pes odběhnout.

Pes nemá dovoleno skákat, a to hlavně na lidi. Tento zlozvyk můžeme psa odnaučit několika způsoby. Ty se dají kombinovat podle situace. Pokud Manny skáče například při vítání, ignorování je docela účinný způsob, jak mu nenásilně dát najevo, že tím nic nezíská. Zato když bude ale klidný, dostane se mu přivítání hned. V případě, kdy skáče na cizí lidi, je zapotřebí ho strhnout na zem buď rukama nebo (obvykle) vodítkem. Manny často skáče na hračku, kterou předvychovatelka drží v ruce. V tomto případě nastaví koleno, aby na něj spadl. Dalším způsobem odnaučování skákání je také povel „fuj“. Nicméně nejméně účinným

způsobem je ignorování psa, protože takhle chování neopravujeme, ale jen velmi nenápadně naznačujeme, že tímto způsobem si pozornost nezíská. Samozřejmě následuje pochvala a pamlssek. Tento zlozvyk odezní přirozeně s narůstajícím věkem psa při správném potlačování tohoto chování. Sám od sebe většinou nezmizí ani s narůstajícím věkem psa.

Ač by psi velmi rádi, tak hlavně vodící psi na postel či na gauč nesmí. Manny se pokouší na postel vylézt, ale neboť má teprve tři měsíce a je ještě malý, nejde mu to. Avšak snaží se na postel vylézt aspoň předními tlapkami. V tomto případě je nutné psa odstrčit, říct „fuj“, nabídnout mu k zábavě hračku a následně jej pochválit.

Jízdu v tramvaji Manny zvládá dobře už od začátku. Na povel „místo“ si lehne nebo sedne a v klidu vydrží celou cestu. Do 20 kilogramů váhy by pes neměl chodit po schodech, proto ho předvychovatelka do tramvaje přenesla, sedne si na sedadlo a zamezí vodítkem Mannymu v pohybu. Do nízkopodlažní tramvaje Manny nastupuje sám od sebe. Neučí ho na povel „sedni“ nebo „lehni“, učí ho výše zmíněným povel „místo“, což pro něj v tomto případě znamená, že má zaujmout místo mimo uličku pod nohy pána, aby nezavazela a aby mu popř. někdo nestoupnul na ocas či tlapku. Sám si vybírá pozici jemu nejpříjemnější. Hlavní je, aby jízdu přečkal v klidu, což se Mannymu daří dobře.

Manny se musí také naučit jezdit ve výtahu (velkou pomoc tady sehrál druhý pes, který nástup do výtahu zvládal bez problémů, a štěně jej tedy o trochu snáze následovalo a nebylo vevnitř tak nervózní, jako kdyby bylo vevnitř samo - psi jsou schopni hodně věci okoukat). Ze začátku se bál, měl strach z uzavřeného prostoru, nechtěl tam vstoupit. Aby se pes přestal bát, nejdříve předvychovatelka Mannyho nalákala na pamlssek co nejbliž k výtahu, poté jej přenesla přes práh a položila na zem. Nechala ho, aby si neznámý prostor očuchal, pochválila jej pamlskem za statečnost. Několikrát jeli nahoru a dolů, aby si Manny zvykl na jízdu ve výtahu. Ven dokázal vyjít sám. Postupem času začal dávat Manny přes práh výtahu jednu tlapku a předvychovatelka mu pomohla tak, že mu zvedla zadní část těla, aby ho do výtahu dostala. Odměnila jej pamlskem. Postupně se situace opět posunula k lepšímu, kdy předvychovatelka lákala Mannyho do výtahu na pamlssek. Nyní už bez problémů vlezl do výtahu i bez pamlsku.

Jak psi, tak i lidi mají špatné zlozvyky. A ani Manny není výjimkou. Rád rozlívá vodu z misky. Stoupne si předními tlapkami do misky s vodou a začne „hrabat“, tudíž je voda všude. Což dělat nesmí. Předvychovatelka jej tento zlozvyk odnaučuje tak, že mu vytáhne tlapky z misky, řekne „fuj“ a dá mu hračku, aby odlákala jeho pozornost od misky.

4.4.2 Předvýchova – 4. měsíc

Chodit u nohy Manny na pamlsek zvládá výborně, hezky se řadí k noze. Prodlužuje se doba, kdy Manny vydrží jít u nohy bez pamlsku. Předvychovatelka pouze podotýká, že venku se Manny ještě nechá rozptýlit něčím zajímavějším (zpravidla jiný pes), ale poté, co jej předvychovatelka odláká na pamlsek, zase poslušně kráčí vedle ní. Co se týče toho, že se Manny musí naučit i to, aby šel v souladu s pánem a netahal za vodítko, za uplynulý měsíc v této dovednosti velmi pokročil. Když začíná Manny zrychlovat, předvychovatelka zastaví a Manny okamžitě ví, že musí zpomalit. Tenhle povel Manny zvládá už bez pamlsku, pouze se slovní pochvalou.

Povel „sedni“ a „lehni“ už občas zvládne bez pamlsku. Vždy je pak náležitě odměněn. Jelikož je Manny ještě štěně, musíme počítat s tím, že sem tam něco nedovoleného strčí do tlamy. Momentálně „ukradne“ třeba nějakou ponožku, ale nemá tendenci okusovat něco okolo. Jakmile ho předvychovatelka přistihne při činu, odláká jej na svou hračku, což doplní slovním povel „fuj“.

Naposledy jsme zmiňovali to, že Manny stejně jako Jessica rád rozlívá vodu z misky. Tenhle jeho zlozvyk ho předvychovatelka dokázala téměř odnaučit. Občas do misky s vodou namočí tlapku, ale už vůbec necáká a nerozlévá vodu po bytě. Věříme, že při příštím kontaktu nám předvychovatelka řekne, že Mannyho už voda v misce vůbec nezajímá.

Od poslední návštěvy Manny trochu povyrosl, tudíž už dosáhne na pohovku. A že se se o ni začal zajímat. Nezajímá se ale o pohovku jako takovou, ale o to, že chce za člověkem, který na ní sedí. Skáče na pohovku předními tlapkami, aby dosáhl na ruku člověka. Tohle ale vodící pes dělat nesmí. Proto ho vždy předvychovatelka shodí a doplní povel „fuj“.

Jízdu ve výtahu už Manny zvládá bravurně, bezpomocí použití pamlsku. Bez problému nastoupí, přečká jízdu i vystoupí. Ze strany předvychovatelky už nepotřebuje žádnou pomoc navíc.

Předvychovatelka pozoruje Mannyho rozvíjející se trpělivost, která se projevuje hlavně v případě, kdy dostává misku s jídlem. Sám od sebe, bez vyslovení povelu ze strany předvychovatelky si Manny sedne, koukne na paničku, která mu postaví misku na zem a čeká na povel „volno“. Dokud mu to předvychovatelka nedovolí, jídla se sám od sebe nedotkne.

Nové povely:

Zůstaň: Manny se musí naučit zůstat na místě, i když nemá paničku v dohledu. Předvychovatelka Mannymu pokyne, aby si lehl. V případě, kdy předvychovatelka poodejde pár metrů, Manny vydrží chvíli ležet, ale jakmile se panička ztratí z dohledu, stoupne si a začne ji vyhlížet. Tento povel se pes učí tak, že člověk psa nejprve položí, stojí vedle něj a říká mu „zůstaň“. Posléze člověk začne postupně zvyšovat vzdálenost. Předvychovatelka postupovala tak, že udělala krok od Mannyho, řekla mu „zůstaň“, vrátila se, pochválila jej. Později vzdálenost více a více prodlužovala.

Stůj: jedno ze základních dovedností vodícího psa je to, že se automaticky sám od sebe zastaví před vstupem do vozovky, před výstupem z vozovky, na schodech, příp. nerovnostech (změny dlažby apod.). Což se musí naučit i Manny. Učí se to tak, že před přechodem se předvychovatelka zastaví, řekne povel „stůj“ a Manny by se měl zastavit s ní, a to předními tlapkami na obrubníku, příp. vodící linii u přechodu. Odmění ho pamlskem. Momentálně se už Manny zastavuje sám od sebe na většině přechodech. Měl by počkat na povel „běž“, neměl by se rozejít sám od sebe, ale to se mu ještě moc nedaří.

Protože vodící pes doprovází svého pána úplně všude, nesmí mu dělat problém ani eskalátor. Jak na něj Manny reaguje, zjistila předvychovatelka nedávno. Nejdříve to zkoušeli na rovném eskalátoru. Ze začátku ho nechala, aby si nové prostředí nejprve očuchal, seznámil se s ním. Posléze ho na pamlsek nalákala co nejbliž k eskalátoru tak, aby mu to bylo příjemné a nebál se. V momentě, kdy se začal zastavovat, jej vzala do náruče, položila na pás a pochválila ho. Tak to zkoušeli do doby, než začal Manny postupně na eskalátor nastupovat sám. Zvládl to během jednoho dne, asi na dvacátý pokus.

Jako jeden z mála psů má vodící pes povoleno chodit do obchodu. Zpočátku předvychovatelka vedla Mannyho na pamlsku, aby si nevšímal ostatních věcí. Momentálně už jde Manny krásně u nohy i bez pamlsku. Občas dostane pamlsek jako odměnu za poslušnost. Jelikož je to ještě štěně, zaujme ho občas něco na zemi (špína, zeleninové listy,..). V tomto případě někdy stačí cuknout vodítkem nebo dloubnout prstem, někdy stačí Mannyho jen oslovit a poslechne, že ze země nemůže nic brát. Nikdy Mannyho nenapadlo k ničemu v regálu čuchnout, natož něco vzít. Lidí kolem sebe si moc nevšímá, ale někdy ho vyruší hlazení nebo mlaskání, po oslovení předvychovatelky se opět soustředí. I když lidé vidí, že má Manny vestičku, přijdou k němu a začnou si ho bez dovolení hladit. Málokdo se předvychovatelky zeptá, zda si ho může pohladit.

Vodicí pes musí vědět, že pokud má na sobě vestičku, musí se chovat ukázkově. V případě, kdy se mu vesta sundá, může běhat, hrát si s klacky, i se venčit. Manny už pochopil, že ve vestičce se musí chovat slušně. Předvychovatelka vždy pozná, když se chce Manny vyvenčit a vestičku mu okamžitě sundá.

Jelikož je Manny ještě štěně, domácí nehody týkající se venčení se stávají, ale už jich bývá méně v porovnání, když předvychovatelka Mannyho dostala. Stane se maximálně jedna nehoda za den. Začal si už říkat, že chce ven, a to nervózním pobíháním od dveří k oknu a k předvychovatelce. Postupně začal chápat, že venčit se může jen venku.

U Mannyho se začala projevovat ale i negativní vlastnost, a tou je to, že má problém vydržet sám doma. Když začal být sám doma, tahal např. boty z botníku. Nedávno přišla předvychovatelka domů, kde byly rozkousané kapesníky, převrhnuté truhlíky, shozený sušený chléb z topení, kterého i kus sežral. Nic zásadního ale nerozkousal. Předvychovatelka řeší situaci tak, že nechává Mannyho doma samotného po chvilkách (5-10 minut). Žádné loučení, žádný pamlssek, protože pes pozná, že se pán chová jinak. Musí ho postavit do situace, že je normální, aby pes zůstal doma chvíli sám. Při návratu žádné vítání. Manny ani radostně neskáče, protože ví, že na člověka skákat nesmí. Projevuje radost tak, že poskakuje okolo a vrtí ocasem.

4.4.3 Předvýchova – 5. měsíc

Stejně jako Jessica, i Manny si už přestál hrát s vodou v misce. Dělají to podle cvičitele jen jako štěňata.

Povel „sedni“, „lehni“ už Manny zvládne dobře i bez pamlsku. V rušivém prostředí mu občas musí předvychovatelka pomoci pamlskem, ale ve většině případů poslechne sám bez dopomoci.

V pěti měsících Manny zvládá chůzi u nohy dobře, jen v případě, kdy je pro něj něco zajímavějšího, má občas tendenci předbíhat a tahat za vodítko, ale po zacukání vodítkem Manny ví, že musí zpomalit. Během chůze je odměňován pamlsky, ale už ne tak často.

Při minulém kontaktu si předvychovatelka stěžovala na to, že se Manny naučil „krást“ věci. Dělá to hlavně, když zůstane doma sám a teskní. Neprojevuje to tak, že by kňučel, nebo

štěkal, ale vyleze např. na židli či na stůl a začne shazovat věci. Předvychovatelka jej tento zlovyk odnaučuje tak, že mu vždy dá jemu neznámou hračku, která je pro něj zajímavá, jelikož ji nezná. Zajímavé je to, že mu do ní schová pamlssek, aby se hračkou zabavil na co nejdelší dobu. Nechává Mannyho doma samotného na krátkou dobu, kterou pak bude postupně prodlužovat. Postupně se bude předvychovatelka snažit od hraček upouštět, až si Manny úplně zvykne být sám doma.

Venčící nehody se už Mannymu doma nestávají. Předvychovatelka testuje, jak dlouho vydrží. Vydrží asi pět hodin, ale i tak jej venčí šestkrát denně.

Jak se dříve Manny snažil vyskočit na pohovku, postupem času už od toho opustil a momentálně už ho to vůbec nenapadne. Ví, že na pohovku ani postel nesmí.

Jízda po eskalátoru Mannymu jde i bez pamlsku. Občas se zastaví před nástupem a jde vidět, že se trošku bojí, když např. týden po eskalátoru nejede. Druhá jízda je už ale bez potíží. Za dobré zvládnutí dostane pamlssek. Do výtahu zvládá nastoupit i vystoupit bez dopomoci lákání na pamlssek.

Před nějakou dobou předvychovatelka s Mannym začala trénovat i zastavování před obrubníky. To se Manny naučil velmi rychle, asi během dvou týdnů. Sám od sebe už zastavuje před typickou výškou obrubníků a schodů. U složitých druhů bezbariérových obrubníků, příp. tam, kde je to nebezpečné kvůli provozu, Mannyho na obrubník navede předvychovatelka pamlskem, pochválí ho a odmění. Nízké obrubníky se zastavují hůř, občas na ně Manny zapomíná. Naopak předvychovatelka nechává Mannyho cvičně zastavovat bezbariérové obrubníky bez pomoci tam, kde nehrozí nebezpečí – na málo frekventovaných místech, když mají na přechodu zelenou atd. V těchto případech to nechává předvychovatelka na Mannym. A buď obrubník zvládne, nebo se vrátí a předvychovatelka jej opraví.

Manny dobře reaguje i na přivolání. Když na něj předvychovatelka zavolá, přiběhne. V přítomnosti psů je to ale složitější.

Nové dovednosti:

Mezi nové dovednosti patří i odložení. A to vleže i vsedě. Odložení Manny zvládne jen na chvíli a to zhruba na 20 metrů, i když se panička ztratí z dohledu. Odložení budou dále trénovat.

Vstaň: Manny se učí tento povel nejdříve ze sedu, protože to je jednodušší. Učí se to tak, že mu předvychovatelka řekne „vstaň“ a dopomůže mu rukou tak, že ho podchytne pod břichem a ukáže pamlsek.

4.4.4 Předvýchova – 8. měsíc

Chůzi u nohy Manny stále zvládá dobře, pokud se neobjeví v jeho dohledu něco zajímavějšího. Těmto situacím se snaží předvychovatelka předejít tak, že v případě, kdy si rušivých elementů všimne dřív než Manny, vede ho na pamlsek, aby si ničeho jiného nevšiml. Občas natáhne i vodítko, v tom momentě předvychovatelka jen zpomalí a Manny hned ví, že se má radit k noze.

Předvychovatelka může Mannyho odložit už i v supermarketu, ve škole, když si chce odskočit na toaletu a on poslušně počká sám na chodbě. Předvychovatelka jej odkládá i v případě, kdy je v blízkosti pes. Manny vydrží být poslušný, pokud jej jiný pes „neotravuje“, v tom případě paničku poslouchá. Jakmile si ho ale začne všimnat jiný pes, už tak poslušný není, což se dá pochopit. Nejvíce jej předvychovatelka odkládá vleže, jelikož ze sedu je více pravděpodobnější, že vstane, a také z důvodu, že se většinou pes odkládá na delší dobu a poloha vleže je pro něj příjemnější. Navíc na většině veřejných míst mají lesklé hladké podlahy, na kterých psům často podkluzují „zadky“, pokud sedí. V zásadě odložení vsedě využívá předvychovatelka jenom když si jej chce vyfotit nebo mu např. zkontrolovat uši, oči. Pozice by neměl střídat, což Manny zvládá dobře.

Stejně jako u Jessicy, tak i u Mannyho se objevily trochu větší problémy s přivoláním. Předvychovatelka to vysvětluje tím, že mu začíná puberta. Občas na přivolání neslyší, na což dříve bez problémů přiběhl. Proto začala předvychovatelka používat stopovačku, což je dlouhá šňůra, kterou Manny táhne za sebou v případě, když je na volno. Pokud Manny neposlechne na přivolání, nebo utíká pryč, stačí jen šňůru přišlápnout.

Od posledního kontaktu se Manny hodně zlepšil v povelu „vstaň“. Už mu předvychovatelka nemusí pomáhat rukou. Pouze pokyne povel „vstaň“, ukáže pamlsek a Manny sám bez dopomoci vstane.

Obrubníky se Manny naučil zastavovat bez pamlsku. Ten většinou dostává za odměnu. Občas se ale stane, že Manny uvidí něco zajímavějšího a zastavit zapomene.

Už dříve jsme zmiňovali, že Manny je oproti Jessice veden hodně na pamlsky. Momentálně už je na pamlsky veden pouze při povelu „vstaň, který se začal učit teprve nedávno.

Nové dovednosti:

Manny se musí naučit vydržet i s náhubkem. A to ze dvou důvodů: náhubek musí mít při veterinárním vyšetření a nevidomí někdy nasazují svým psům náhubek, aby pes něco nesežral, jelikož jej nemůžou zrakově kontrolovat. Předvychovatelka uvádí, že kdyby jej nehlídala, tak Manny pravděpodobně sežere cokoliv, ale to platí obecně pro všechny psy. Dovolí si to, když si ho předvychovatelka nevšímá. Předvychovatelka se to snaží trénovat. Záměrně upouští před Mannyho pamlsky. On si to ale nevezme, protože ví, že nesmí.

4.4.5 Předvýchova – 11. měsíc

Od posledního kontaktu se Manny hodně zlepšil v chůzi u nohy související i s napínáním vodítka, což už Manny téměř nedělá a u nohy jde ukázkově.

Manny má ale stále problém, aby přečkal sám doma bez toho, aniž by něco vyvedl. Předvychovatelka se snaží nechávat Mannyho co nejčastěji doma samotného, aby si zvykl. Hračky mu dává stále, ale již bez pamlsků. Vydrží sám doma cca hodinu a půl.

Co se týče přivolání, je to s Mannym jako na houpačce. Jednou se přivolat nechá, jednou ho od jiných psů nedostane nic. Z tohoto důvodu předvychovatelka stále používá stopovačku (např. při průchodu parkem).

V povelu „vstaň“ se Manny stále zlepšuje, ale bez dopomoci pamlskem to ještě neumí.

4.4.6 Předvýchova – 12. měsíc

Během posledního měsíce v předvýchově Manny společně s předvychovatelkou dopilovali téměř všechny dovednosti.

Manny vydrží sám doma už bez problému. Zvykl si. K dispozici má hračky pouze jemu známé, které má kolem sebe kdykoliv si vzpomene. Žádné nové hračky, aby doma přečkal, už nedostává.

S přivoláním už Manny nemá takový problém. Stopovačku předvychovatelka používá občas v případě, kdy se Manny dostane do kola divokých her s ostatními psy a nemusel by být tak snadno přivolatelný a chvílku by mu trvalo, než by se od psů odtrhl, ale pokud Manny není tolik „rozdivočelý“, předvychovatelku poslechne a na zavolání přiběhne.

V povelu „vstaň“ se Manny také zlepšil. Vstane už bez dopomoci pamlskem. Ten dostane za odměnu.

Mannyho aportování je také o dost lepší. Občas danou věc pořád nechce dát z tlamy, ale už je to méně časté. Aportování budou spolu s předvychovatelkou nadále trénovat. Později i s věcmi denní potřeby.

Jelikož Manny dospěl do věku, kdy by měl nastoupit do samotného výcviku vodícího psa, uvedli bychom dojem z celé předvýchovy ze strany předvychovatelky. Na náš dotaz, zda to bylo pro ni náročné, odpověděla: *„Jelikož je Manny můj čtvrtý pes v předvýchově, neřekla bych, že by to bylo nějak náročnější než s ostatními. I když trochu náročnější to bylo z hlediska času. Prvního půl roku s Mannym jsem měla ještě dalšího psa, který byl už ve výcviku, a musela jsem se jim věnovat oběma. Myslím, že kdybych se věnovala pouze Mannymu, spoustu věcí by se naučil mnohem dříve. Ale i přesto je Manny moc šikovný a nejsou s ním žádné výrazné problémy. Rozhodně nelituju, že jsem si Mannyho vzala.“* Což potvrzuje i jeho budoucí cvičitel. *„Bude z něj dobrý vodící pes.“*

4.4.7 Výcvik – 1. měsíc

I když Manny nastoupil už do samotného výcviku, s předvychovatelkou zůstává nadále do té doby, než výcvik dokončí. Ta jej bude každý pracovní den ráno vodit do školy Dvořákových, kde se bude Mannymu věnovat cvičitel Jarek, se kterým jsme nyní v kontaktu. Odpoledne si potom bude předvychovatelka Mannyho vyzvedávat.

Podle cvičitele Manny neměl žádný problém s přechodem do výcviku. *„Jana je skvělá pečovatelka, má skvělý přístup ke psům, věnuje se jim. I když musím říct, že je Manny*

dost rozpamlskovaný. Ale každý vychovává psa jinak. S tím nemám žádný problém. Budu se ale snažit pamlsky trochu omezit.“ Takto zhodnotil cvičitel jak předvýchovu, tak Mannyho přechod do výcviku.

Na začátku si na sebe (asi první dva týdny) zvykali navzájem. Manny si postupně zvykal na nový režim. Ale vše zvládá. Je živý, vnímavý, poslušný.

4.4.8 Výcvik – 2. měsíc

Nyní už Manny zná všechny základní povely, což jsou pro cvičitele směrové povely (doprava, doleva, vpřed,..) a vyhledávání (lavička, schody, přechod). Vyjmenované dovednosti se Manny naučil za první dva měsíce. Směrové povely dokonce za měsíc. Podle cvičitele se tyhle rasy rychle učí, ale nezvládají povely hned dokonale. Což se musí stále pilovat. Mannymu moc nejdou lavičky.

Protože každý cvičitel učí „svého“ psa jinak, např. vyhledávání zastávky se bude Manny učit cca dva měsíce před předáním. Stejně tak se bude Manny učit později vyhledávání madla u schodů, pokladen, bankomatů, tlačítek na semaforech.

Na otázku, jak dlouho si cvičitel myslí, že bude Mannymu trvat výcvik, odpověděl: *„Myslím, že to bude spíše kratší než obvyklá délka výcviku. Hodně ho ta „práce“ baví. Je zvyklý od předvychovatelky, která se mu opravdu věnovala. Je naučený na kontakt s člověkem.“*

4.4.9 Výcvik – 4. měsíc

Manny už má domluvenou paničku - nevidomou klientku, která by o něj měla zájem. Uvidíme, zda si budou rozumět. Ale ještě předtím musí Manny pilně „pracovat“, aby se předvedl v co nejlepším světle.

Cvičitel ho chválí. Během procvičování můžeme na vlastní oči vidět, jak Mannyho „práce“ baví a snaží se, má radost v očích. Takto na druhou stranu vidíme, že i cvičitel rád pracuje s Mannym.

Se směrovými povely má stále trochu problém. Jde vidět, že není ještě úplně ztotožněný s povelům „vlevo“, „vpravo“, ale i dalšími směrovými povely. V tomto je Manny nejistý, neorientuje se ještě tak dobře. Je potřeba stále trénovat.

Lavičku Manny vyhledat dokáže, ale nevyskočí na ni předními tlapkami, nechce se mu. V tomto ohledu můžeme pozorovat rozdíl oproti Jessice, kterou vyhledávání laviček baví nejvíce ze všech povelů. Občas dokonce vyhledá lavičku i bez povelu cvičitelky.

Od posledního kontaktu cvičitel společně s Mannym pokročil v seznámení se s dalšími povely, jako je vyhledávání pokladny a bankomatu. Zatím ale jen lehce, protože tyhle povely se podle cvičitele dokáže pes naučit za den. Nejdříve chce Mannyho naučit nejtěžší povely, což jsou ty směrové, a tyhle jednodušší povely (bankomaty, pokladny, tlačítka na semaforech) plánuje cvičitel naučit Mannyho až úplně naposled.

Poslední dobou se u Mannyho objevil ne tak výrazně nežádoucí zlozvyk, který by byl nějak nepřijatelný, ale dříve to nedělal. Během vodění začal „odfrkávat“, „začichávat“. Prý se to naučil od ostatních psů. Uvidíme, jestli se s tím bude nějak pracovat.

Občas je Manny nepozorný. Často se rozhlíží kolem sebe, monitoruje, co se kolem děje, a tak se ne vždy plně soustředí na „práci“.

Během osobního setkání jsme vyzorovali, že Manny je hodně fixovaný na předvychovatelku. V případě, kdy Manny s cvičitelem „pracoval“ a předvychovatelka šla pár kroků za námi, Manny se neustále otáčel a zjišťoval, kde předvychovatelka je. V ten moment nebyl plně soustředěný na povely. Když předvychovatelka odešla, měl Manny tendenci rozběhnout se za ní. Cvičitel nás ujistil, že je to normální a vykazuje to, že pes je na člověka zvyklý, je na něj fixovaný. A to je ve vztahu pes a nevidomý nejdůležitější. Pokud pes nebude na klienta fixovaný, nebude cítit důvěru a lásku, nikdy nebude pracovat tak jak by měl, jak se to od něj očekává.

4.4.10 Výcvik – 5. měsíc

Za týden má Manny naplánované zkoušky. V posledních týdnech výcviku pracuje s cvičitelkou Lenkou.

Od minule Manny pokročil v tom, že už se naučil všechny dovednosti, které jako vodící pes musí umět. Naučil se vyhledávat pokladny, tlačítka na semaforech. Dokonce už při označování lavičky dává tlapky nahoru. Tyhle všechny povely mu jdou, ale stále má mezery v povelích směrových.

Dle slov cvičitelky Manny dokáže rozeznat vlevo a vpravo, ale jakmile není soustředěný, rozhlíží se okolo, nevnímá povel, cvičitelka jej musí zopakovat. Při plné soustředěnosti pracuje pěkně. Poslední týden budou nejvíce pilovat směry.

Po zkouškách Mannyho čeká předání klientce. Týden bude cvičitel trénovat s Mannym trasy, na kterých se bude klientka nejvíce pohybovat, a zároveň se bude klientka učit chodit s Mannym. Budou si na sebe zvykat. Musí se zjistit, jestli si spolu budou rozumět. Klientka dostane manuál s povely, které Manny umí.

Podle cvičitelčiných domněnek Manny udělá zkoušky napoprvé. Den ode dne se lepší. Jeho největší překážkou je občasná nesoustředěnost. Ta bude ale s věkem lepší. Navíc mu hodně pomůže, až bude se stálým klientem ve stálém prostředí, neboť doteď dělal pořád něco jiného, byl pořád někde jinde, a dalo by se říct i pořád s jinými lidmi.

4.4.11 Výcvik – poslední týden

V týdnu, kdy měl jít Manny ke zkouškám, bohužel onemocněl klasickou psí virózou. Nemoc si postupně předali všichni psi ve výcviku, kteří spolu trávili čas. Z toho důvodu byla závěrečná zkouška odložena na příští týden. Posunulo se tak i předání klientce.

V posledním týdnu se Manny dle cvičitelky ve směrových povelích zlepšil. Ale jeho občasná nesoustředěnost stále přetrvává. V posledním týdnu výcviku dělal i s nadšením vyhledávací povely. Moc se mu ale nechtějí označovat světla a vyhledávat zastávky. V tom ale cvičitelka nevidí problém, jelikož nevidomí tyto povely zas tolik nepoužívají.

4.4.12 Závěrečné zkoušky

Manny obstál. Během zkoušky měl opět menší problémy s nepozorností (rozhlížel se, na povel reagoval až na druhé oslovení), ale dle cvičitelů to nebylo nic, díky čemuž by pes nezvládl zkoušky.

Formulář, dle kterého byl Manny hodnocen, přikládáme v příloze č. 11. Na základě zákazu zveřejňování interních informací školy, nemůže být pro tuto bakalářskou práci uveden výčet bodů za jednotlivé okruhy závěrečné zkoušky, ale uvádíme, že Manny obdržel 332,5 bodů z celkových 350.

Naším záměrem v souvislosti s ukončením výcviku a předáním Mannyho bylo zeptat se po nějaké době klientky, jak se spolu se psem sžili, jak si rozumí a jestli je s „prací“ Mannyho spokojená. Z důvodu, že cvičitelé školy spolu s majitelkou Mannyho stále pracují na dosažení co nejlepší „synchronizace“ mezi nevidomým a vodícím psem, není proto možné rozhovor s majitelkou provést. Shodli jsme se, že je důležité klientce dát dostatek času a prostoru a nerozptylovat ji.

4.5 Samotné šetření: Jessica

Druhým sledovaným psem pro tuto bakalářskou práci je fenka Jessica, rasy německý ovčák. Narodila se 6. února 2017. První dva měsíce strávila stejně jako Manny pod ochránářskými křídly své psí maminky.

Další dva měsíce se o ni staral samotný ředitel školy pro výcvik vodících psů pan Milan Dvořák. Naučil ji základním povelům jako je „ke mně“, „sedni“, „lehni“, chůzi u nohy. Paní Dvořáková říkala, že Jessica pochopila téměř hned, co se po ní chce. Naučila se vše během tří dnů. Je hrozně učenlivá, chytrá a chápavá. Posléze se dostala do rodiny předvychovatelky, se kterou nyní spolupracujeme. Jessicu sledujeme od jejího šestého měsíce života.

Předvychovatelka byla překvapena, kolik toho už Jessica uměla, když ji dostala na starost. S dopomocí zvládá základní povel „sedni“, „lehni“, „ke mně“, nemá ale ani problém s chůzí na vodítku a automaticky se drží u nohy.

4.5.1 Předvýchova – 6. měsíc

Jessica má tu vlastnost, že je extrémně klidná a to i v situacích, kdy např. v blízkosti něco spadne (klidně i na ni). Není vůbec lekavá, nestalo by se, že by se ze strachu někam zalezla schovat. Nereaguje ani na nějaké výrazné zvuky (sekačka, vysavač, fén). Těchto hlasitých zvuků si Jessica nevšimá, což je pro vodícího psa velmi dobrá a užitečná vlastnost, podotýká předvychovatelka, a my jí můžeme dát jen za pravdu.

S čím má ale předvychovatelka problém, je to, že Jessica velmi agresivně reaguje na ostatní psy. Kdykoliv vidí, nebo jde kolem psa, kterého nezná, začne Jessica kňučet, cukat vodítkem a zběsile štěkat na cizího psa. Předvychovatelka se snaží nenechat Jessicu, aby dorážela na cizího psa, odtáhne ji, řekne „fuj“. Ze začátku na povel vůbec nereagovala. Po dvou týdnech se situace začala zlepšovat tak, že na povel „fuj“ už reaguje a přestane vyvádět, ale vždy když vidí cizího psa, rozběsí se. V případě, kdy předvychovatelka zaregistruje cizího psa dřív než Jessica, odláká ji na pamlsky. Sama předvychovatelka říká, že se bude muset poradit s koordinátorem, jak tuhle Jessičinu vlastnost utlumit, sama si totiž neví rady. Předvychovatelky jsme se ptali, zda vyjede Jessica i po ní, když se jí snaží zkrotit. Odpověděla, že na člověka neútočí, a to možná i proto, že dává Jessice schválně ruku do jídla, aby si zvykla na zásah člověka do věcí, které patří jen psovi, aby se naučila potlačit agresivní reakce na člověka v případě, když se jí něco nelíbí. Na ruku předvychovatelky ve svém jídle Jessica reaguje tak, že se na ni podívá, předvychovatelka ji pohladí a Jessica jí spokojeně dál.

Povely Jessica chápe moc dobře. Ale v přítomnosti rušivých elementů (v jejím případě je největším problémem cizí pes) to ještě není úplně stoprocentní. Když se ale Jessica nerozptyluje cizím psem, přivolání a povel „sedni“ zvládne na výbornou. Při povelu „lehni“ se jí ještě musí pomoci pamlskem. Umí už i sednout a zůstat sedět na deset metrů. U nohy chodí automaticky bez pamlsku.

I během návštěvy obchodu se Jessica chová jako ukázkový pes. Nic neočuchává, nikdy ji ani nenapadlo něco vzít, ostatních lidí si nevšimá a drží se předvychovatelky u nohy.

Stejně jako Manny, má Jessica zálibu v rozlívání vody. Ale místo tlapek si namáčí čumák do misky s vodou, která je pak po celém domě. Předvychovatelka vyzorovala, že si Jessica nabere vodu do tlamy a pak ji vyplivne. Tím pádem vypije hodně vody, nevydrží to pak ven a po domě je spousta „louží“. Jessica se tento zlozvyk odnaučuje tak, že má misku na

zemi a jakmile se napije, je jí miska hned odebrána. Takhle se to opakuje každou půl hodinu, dokud vodu nepřestane rozlívát po celém domě.

Tramvaj a městskou hromadnou dopravu Jessica zvládá stejně jako Manny perfektně. Na povel si sedne nebo lehne. Cestu přečkává v klidu. Ve veřejných prostorech je klidná, nenechá se ničím rozptýlit, lehne si sama od sebe.

Každý vodící pes, který je momentálně „ve službě“, musí mít na sobě vestičku, která signalizuje, že je pes vodící. V této vestičce se nesmí pes venčit, nesmí volně běhat, zkrátka musí se chovat ukázkově. Jessica už na vestičku dokáže reagovat. Když ji má, ví, že se musí chovat slušně. Když ji nemá, ví, že se může proběhnout a vyvenčit.

Na gauč Jessica nikdy neskočila. Když už chtěla, tak dala na sedačku jen tlapku, a to jí předvychovatelka tlapku okamžitě sundala a doprovodila situaci povelom „fuj“. Odlákala ji na hračku.

Zajímavou situaci může představovat i koupání. Když chtěla předvychovatelka Jessicu poprvé vykoupát, vůbec se to Jessice nelíbilo. Snažila se za každou cenu vyskočit z vany. Podruhé na Jessicu zabralo to, že na ni předvychovatelka mluvila klidným hlasem, pomalu, mluvila na ni hezky, pořád ji chválila, hladila ji. Z toho vyplývá, že hodně reaguje na intonaci hlasu. Pokud s ní člověk jedná klidně, je taky klidná, což má ostatně v povaze, a to je její hlavní plus.

4.5.2 Předvýchova – 7. měsíc

Jako zatím největší problém se v Jessičině výchově jeví její reakce na cizí psy, která je pořád dost silná. V případě, kdy jde předvychovatelka s Jessicou sama, je velmi poslušná. Protestuje pouze naprosto běžným způsobem, který je v jejím věku normální, po nějakém čase se chování upraví. Předvychovatelku ale stále trápí chování Jessicy v přítomnosti cizího psa. Rozběsňuje se, zuřivě štěká, doráží na psa, není k udržení. Před měsícem na Jessicu platilo okřiknutí povelom „fuj“. Teď už nepomáhá ani to. Tuto situaci předvychovatelka řeší způsobem, že Jessice tiskne čumák do doby, než se uklidní.

Jinak je ale Jessica šikovná. Předvychovatelka ji s sebou bere už úplně všude. Do restaurace, do práce, na úřad, do knihovny, pojišťovny,.. Jessica se chová velmi uvědoměle.

Předvychovatelka pokyne Jessice místo, ta si lehne a bez nejmenšího problému počká, než si panička vyřídí své záležitosti.

U nohy jde spořádaně. Občas zatahá za vodítko, jelikož jde rychleji než předvychovatelka, ta se ale zastaví a Jessica se okamžitě řadí k noze. Stačí už jen říct její jméno, když Jessica začne táhnout a ona okamžitě ví, co má udělat.

Tento měsíc se Jessica učila jezdit na eskalátoru. Nejdřív se bála, ale jakmile zjistila, že paničce může věřit, nejistě na eskalátor nastoupila, předvychovatelka ji tiskla k noze, hladila ji, chlácholila a chválila. Se stejnými obavami i vystoupila. Po pár opakováních se přestala bát a sama nastupovala i vystupovala. Bez pamlsku.

Dalším takovým psím „strašákem“ je výtah. Před prvním vstupem do výtahu váhala, rozhlížela se, bála se vstoupit. Až po předvychovatelčině chlácholení a ujištění, že to zvládne, vstoupila. Vevnitř už si sama od sebe sedla nebo lehla. Ven vystoupila sama. Po dalších jízdách už byla Jessica jistější.

Chození s vestičkou a bez vestičky už rozlišuje, i když si občas zkusí ve vestičce k něčemu čuchnout, ale předvychovatelka jí to nedovolí. Jinak ví, že když má vestičku, musí se chovat ukázkově. Předvychovatelka má ale pocit, že Jessica věděla odjakživa, jak se má ve vestičce chovat. Důvod příkládá tomu, že Jessicu dostala až ve třech měsících a Dvořákovi ji to učili předtím.

Stejně jako Manny, i Jessica občas zlobí. Minulý měsíc rozkousala předvychovatelce náušnice a začala si okousávat svůj pelech. Pokárá ji tak, že ji chytne čumák a pohrozí jí povelom „fuj“. V tomhle směru můžeme pozorovat odlišnou výchovu obou předvychovatelek. Zatímco Manny je hodně veden na pamlsky, i je jimi odlákáván od různých těžkých a rušivých situací, Jessica je spíše vychovávána na slovní pochvalu a potřebuje v předvychovatelce cítit absolutní důvěru. Jessica pamlsky nepotřebuje, všechno chápe bez pamlsku. Většinou jej dostane, když hezky provede nějaký povel, je hodná, nebo někde v klidu s předvychovatelkou počká, ale lákat ji na pamlsky například na eskalátor či do výtahu nemusí. Je poddajná, nechce být trestaná, nepotřebuje násilí. Chápe, když je něco špatně. Zapamatuje si, že to nemá znovu dělat. Stačí jí slovní pokárání.

Doma se už venčící nehody téměř nestávají, sama si už řekne, že chce ven. Začne pobíhat kolem předvychovatelky, udělá kolečko kolem své osy a jde ke dveřím. Vyběhne ven na trávu a hned zase běží zpět.

Přetrvávajícím problémem je stále miska s vodou, kterou pořád ráda rozlívá po celém domě. Jessica má omezený přístup k misce s vodou. Dostává ji v pravidelných intervalech, nebo má v misce 1-2 cm vody, aby nemohla vodu rozlívát. I tak ale do vody namočí půlku čumáku, začne dělat „bubliny“ a roztáhá vodu po celé chodbě. Předvychovatelka doufá, že s přibývajícím věkem od toho Jessica opustí.

Naučila se říkat si i o granule, kterých má teď navýšeno o jednu porci (3krát denně). Je zvyklá dostávat granule v garáži, proto si vždy stoupne před ony dveře a kouká prosebným pohledem.

Na gauč, na židli, ani na člověka Jessica nemá potřebu skákat. Ptali jsme se předvychovatelky, zda si třeba Jessica nevezme něco sama ze stolu. Odpověděla nám, že jídlo na stole nenechávají, ale myslí si, že kdyby nechala něco na nízkém konferenčním stolku a nikdo nebyl doma, tak by si nejspíš něco „ukradla“. Kdyby byl ale někdo doma, možná to zkusí taky, ale jakmile něco vezme do tlamy a předvychovatelka ji okřikne, okamžitě zakázanou věc pustí, takhle by to bylo nejspíš i s jídlem.

Zajímavým předvychovatelčiným postřehem je to, že má Jessica výborný čich. Kdyby neprošla testy vodícího psa, mohla by jít dle předvychovatelky z fleku k policii, kde by byla výborná třeba na vyhledávání drog nebo osob. Jednou byli s dětmi v lese, kde se usadili na jednom místě. Děti se vydaly na krátkou obchůzku a na chvíli zmizely z očí. Jessica byla na volno. Začala se po nich rozhlížet. Ale protože je neviděla, chytla pachovou stopu a úplně přesně zkopírovala asi kilometrovou trasu, kterou děti udělaly, a přidala se k nim.

Na koupání si Jessica pořád nezvykla. Nelíbí se jí to. Předvychovatelka ji musí do vany dostat násilím. Neustále ji ujišťuje, jak je hodná a šikovná. Jessica sice koupel přečká v klidu, ale dívá se na předvychovatelku našťvaným pohledem.

Nové povely:

Aport: Sama Jessica předvychovatelku tuto dovednost naučila. Ukázala, jak chce, aby spolu aportovaly. Vzniklo to tak, že předvychovatelka seděla na terase. Jessica přinesla v tlamě tenisový míček a dala jej předvychovatelce přímo do ruky. Ta jí ho hodila a Jessica jej přinesla zase zpátky. A tak se to pořád opakovalo. Momentálně je pro ni balónek nejsilnější motivace. „Když ty něco uděláš, já ti hodím balónek“.

Krátkodobé odložení: Jessica se pomalu učí zůstat na místě, kde ji panička odloží, dokud se nevrátí. Přiloží jí prst na čumák, řekne: „zůstaň“ a Jessica musí zůstat na místě. Jde

jí to dobře. Zůstane sedět, ale paničku pořád vyhlíží. Tato dovednost je užitečná například i v supermarketu, kdy předvychovatelka potřebuje rychle nakoupit. Proto Jessicu na chvíli „odloží“. Řekne „zůstaň“ a Jessica zůstane na místě. Předvychovatelka nemusí manipulovat s vodítkem a může se tak bez problému pohybovat po obchodě (samozřejmě zatím v Jessičině dohledu).

4.5.3 Předvýchova – 8. měsíc

Problémové reakce Jessicy na ostatní psy se stále nezlepšily. Stále na ně štěká, je neodvolatelná. V tomto případě nepomáhá ani balónek. Jessica ale začala trochu lépe reagovat na pískací hračku. Předvychovatelka začala s Jessicou docházet na setkání dospělých psů, které se konají každé dva týdny. Na tomto setkání se Jessica chová úplně stejně. Pan cvičitel ale říká, že je to normální, ostatní psi to dělají taktéž. Až Jessica trochu vyroste, budou na zlepšení interakce s ostatními psy pracovat.

Její záliba v aportování je stále silná. Nově se naučila podávat i věci ze země. Když něco předvychovatelce spadne na zem, řekne Jessice „podej“, ona předmět zvedne ze země a dá jej předvychovatelce do ruky.

Vodu v misce už vůbec nerozlévá. Jde se napít, jen když má žízeň a s vodou si už vůbec nehraje. Předvychovatelka přiklání tomuto pokroku narůstající věk.

Eskalátor Jessica zvládá již skvěle. Na eskalátor vejde sama od sebe. Samozřejmě se zastavením před nástupem. Po povelu, že může nastoupit, Jessica nastoupí. Vystupovat musí plynule, v čemž ještě trošku pokulhává. Při vystupování trochu poskočí a zatahá za vodítko, a to nesmí. Proto s předvychovatelkou ještě trénují plynulý výstup.

S venčením doma už Jessica nemá žádný problém. Vydrží to. A to i z toho důvodu, že se venčí čtyřikrát denně.

Minulý měsíc předvychovatelka Jessicu učila odložení. Stále se nedaří na 100 %, proto trénují dále. Odložení vsedě Jessica vydrží dvě minuty na deset metrů, a musí paničku vidět. Odložení vleže je horší, protože je Jessica odmala trénovaná spíše na „sedni“. Odložení vleže Jessica zvládne na malou chvilku na tři kroky a to pouze v případě, že nemá žádný vzruch.

Co se týče chůze u nohy, chodí Jessica bez problému. Tahá a cuká za vodítko v případech, kdy vidí nějaký zajímavý element. Když nejde o psa, nechá se odlákat na pamlsky a pak už si plynulou chůzi hlídá.

Povel „sedni“, „lehni“, umí na výbornou. Přivolat se nechá, pokud se v blízkosti nevyskytuje jiný pes. Ve vestičce se chová ukázkově. Ze svých pubertálních let už vyrostla, proto ji nenapadne nic kousat. Bez dozoru doma vydrží i dvě hodiny, aniž by něco zničila.

Předvychovatelka vyzorovala, jak je Jessica empatická. Chodí doučovat děti a zrovna při jedné hodině se jedna malá holčička rozplakala, protože jí něco nešlo. A jakmile Jessica tento zvuk uslyšela, zvedla se, přišla k holčičce a položila jí hlavu na klín. Holčička po chvíli přestala plakat.

Pokud se podaří odstranit problém s ostatními psy, bude Jessica dobrým vodícím psem, protože je chytrá. Neplatí na ni moc povely, ale spíš to, že jí člověk vysvětlí, že něco nesmí. Okamžitě se začne chovat poslušně.

Nové dovednosti:

Zastavování před obrubníky: Jak pro Jessicu, tak i pro předvychovatelku je tohle nové. Neuvědomí si vždy, že před každým obrubníkem musí zastavovat. Učí se obě dvě. Vodící pes musí zastavovat na konci chodníku, před začátkem chodníku, i před schody a po ukončení schodů. Sama od sebe ještě Jessica nezastaví, ale v momentě, kdy zastaví předvychovatelka, zastaví i Jessica. Budou nacvičovat to, aby Jessica zastavovala sama od sebe před každou změnou terénu.

4.5.4 Předvýchova – 11. měsíc

Jelikož má Jessica za chvíli rok a nastupuje do výcviku, je toto poslední kontakt se stávající předvychovatelkou. Jessicu si nemůže nechat, protože by z časových důvodů nezvládala každé ráno Jessicu vozit do školy a následně ji pak každé odpoledne vyzvedávat.

Předvychovatelka vidí stávající problém v jízdě na eskalátoru. S nástupem problém nemá, ale horší je to s výstupem. Při výstupu vždy couvne dva, tři kroky dozadu a bojí se. Tohle se musí doladit až při samotném výcviku.

Odložení Jessica zvládá o hodně lépe. Předvychovatelka tento povel rozděluje na dvě fáze. V případě, když nevidí žádného psa, Jessica vydrží, i když předvychovatelka odejde za roh. Sice nakukuje, kam se panička ztratila, ale vydrží na místě. Když Jessica předvychovatelku vidí, bez problému vydrží na místě. Odložení má lepší vsedě, vleže vydrží kratší dobu. Např. na veřejných toaletách vydrží sedět před kabinkou, pokud ji někdo z lidí „neotravuje“. Když ale Jessica zbystří nějakého psa, odložení nefunguje vůbec. Z tohoto důvodu předvychovatelka Jessicu neodkládá venku vůbec, jelikož má strach, že by vběhla do silnice. Na vořítku předvychovatelka Jessicu zvládá dobře, na volno už je to horší.

Z toho vyplývají stále se nelepšící problémy s ostatními psy. Na děti je Jessica hodná, nechá si od nich všechno líbit, i se klidně tahat za uši. S cizími psy se ale nesnese. V momentě, kdy vidí Jessica jiného psa, předvychovatelku vůbec nevnímá, nefungují na ni žádné povely, odvolat se nechá až tak napopáté, a to ne vždy. Předvychovatelka už je z toho dlouho zoufalá. Na setkáních s ostatními psy nebyla schopna udělat ani jeden povel. Na základě toho cvičitelé navrhli, aby Jessica docházela každé pondělí do školy, aby si zvykla na ostatní psy, i když ještě nebyla ve výcviku. Cvičitelé předvychovatelku uklidňovali, ať si z toho nic nedělá, Jessica má živější povahu, až dostane postroj během výcviku, tak se zklidní.

Nedávno se předvychovatelce stal dost nepříjemný incident, díky kterému Jessica začala nosit už i náhubek a stopovačku - z důvodu bezpečnosti. Při jednom nástupu do kufru auta Jessica zbystřila na protější straně silnice malého psa. Než předvychovatelka stihla zareagovat, Jessica se rozběhla přes frekventovanou silnici. S agresivním štěkotem se hnala na malého psa a nejhorší bylo to, že majitelkou byla maminka dvou asi tříletých dětí. Lidé na předvychovatelku chtěli zavolat policii. A maminka byla dost rozlícená. Jessica sice měla vestu, ale náhubek neměla, proto se děti i maminka dost bály, protože nevěděly, že Jessica by nekousla, to ví jen předvychovatelka, která z toho byla nešťastná. Proto od té doby nosí Jessica náhubek, aby se kolemjdoucí cítili bezpečně. V případě, kdy jde předvychovatelka s Jessicou do lesa nebo mimo rušnou komunikaci, nechá Jessicu na volno, ale pojišťuje se šňůrou, kterou Jessica tahá za sebou.

Předvychovatelka ale vidí v Jessice velký potenciál. Cítí, že už jí nemá co nabídnout. Všechny povely a dovednosti, které by měla umět, umí (do doby, než vidí psa). Domnívá se, že až bude Jessica ve výcviku a bude ji cvičit člověk, který s tímhle chováním má zkušenosti a vycvičil už spoustu psů, bude Jessica dokonalá, jelikož bez rušivých elementů podává věci, jde u nohy, nechá se přivolat, odložit, je poslušná, neničí předměty, nedovolí si vyskočit na gauč ani na stůl, nežere žádné zakázané věci, zastavuje už i na schodech a obrubnicích.

Na závěr kapitoly zabývající se štěněčím obdobím Jessicy bychom uvedli náhled na situaci předvýchovy z pohledu předvychovatelky: *„Je to hrozně náročné. Neumím si představit vzít si hned dalšího psa do předvýchovy. Jsem vytižený člověk, proto bylo pro mou hlavu opravdu těžké mít u sebe neustále psa a permanentně myslet na to, že ho mám u sebe a přizpůsobovat tak svůj den jemu. Nepředstavovala jsem si, že to bude tak náročné, kamkoliv jsme chtěli jet, museli jsme řešit, kam dáme Jessicu. Ale bavilo mě to, nelituji toho, jsem ráda za tuto zkušenost. Potřebuji si ale odpočinout. Abych nemusela chvíli myslet na děti a na psa. Chci se tímto směrem dál ubírat, ale chci přestávku.“*

4.5.5 Výcvik – 1. měsíc

Jessica opustila domov předvychovatelky, a jelikož se ještě nenašla osoba, která by si Jessicu vzala do výchovy, je zatím u Dvořákových. Každý den má Jessica výcvik. Cvičitelkou Jessicy je paní Lenka, se kterou jsme nyní v kontaktu.

Jessica zvládala všechny povely a dovednosti v místech, kde to znala. Jakmile ale změnila prostředí i člověka, který ji učí, začíná, dalo by se říct od začátku. Předvychovatelka měla za úkol Jessicu socializovat. To se jí podle cvičitelky povedlo. Teď je na cvičitelce, aby Jessicu naučila zvládat rušné prostředí. Jako vodící pes musí umět najít schody, přechod, zastavovat obrubníky a schody, najít lavičku. Toto se postupně bude Jessica se svou novou cvičitelkou všechno učit.

Momentálně jde cvičitelce o to, aby si na ni Jessica zvykla, aby si zvykla na její hlas. Zvykají si na sebe navzájem. Chodí spolu po frekventovaných ulicích Brna, aby si Jessica na rušná prostředí zvykala. Aby si nevšímal holubů, nebála se cestujících s kufry, bez problémů nastoupila na eskalátor, a aby se ničím nenechávala rozptylovat.

4.5.6 Výcvik – 2. měsíc

Od posledního kontaktu Jessica pokročila. Na paní Lenku si už Jessica zvykla. Poslouchá její povely, důvěřuje jí, vnímá ji. Domníváme se, že to je taky tím, že si cvičitelka vzala Jessicu k sobě domů, a jsou tak spolu v neustálém kontaktu.

Už se také tolik nebojí. Sice pořád nedůvěřivě sleduje vše, co se kolem ní děje (sleduje holuby, za každým hlasitým elementem se otočí, pozoruje lidi procházející kolem ní), ale už je méně bojácná. Tím, že cvičitelka Jessicu postupně s ruchem velkoměsta seznamuje a bere ji do centra téměř každý den, se Jessica v tomto směru více a více zlepšuje.

Jessica se učí postupně zastavovat obrubníky. S nízkými obrubníky má ještě problém, ale vysoké obrubníky zastavuje už převážně sama, hodně záleží na její soustředěnosti.

Co se týče těžko zvladatelných situací s cizími psy, Jessica ještě občas na nějakého psa vyjede, ale jakmile ji cvičitelka okřikne, Jessica se zklidní, poslechne.

Momentálně se Jessica učí novým dovednostem, které jakožto vodící pes musí umět, a to je např. vyhledávání lavičky, což ji baví. Kolikrát vyskočí i na nejbližší lavičku, aniž by jí cvičitelka dala povel. Nově se naučila vyhledávat dveře.

U přechodů zastavuje již taky pěkně. Má ale problém s eskalátory. Pokud ji cvičitelka nevede, má strach, nastupuje s obavami, a proto musí trénovat.

4.5.7 Výcvik – 3. měsíc

Od posledního kontaktu se Jessica dost zlepšila. Reaguje na povely, vnímá je, ty, které už umí, zvládá. Už nevnímá tak nedůvěřivě okolí, ale stále se rozhlíží, sleduje, co se kolem ní děje. Cvičitelka nám vysvětlila, že to ale dělá každý německý ovčák v průběhu celého života. Mají to v povaze.

Naučené povely cvičitelka s Jessicou stále trénuje. Mezi ty patří vyhledávání lavičky, dveří, schodů, přechodu. Cvičí spolu ale i nové povely a dovednosti, jako je označování zastávky, označování madla na schodišti, směrovost, která je ale těžká a trvá déle, než se ji pes naučí.

Z eskalátoru Jessica nemá takový strach jako při posledním kontaktu. Bez problému nastoupí i vystoupí, i když po eskalátoru delší dobu nejede.

Cvičitelka uvádí, že Jessica je velice akční, hyperaktivní a nedokáže v klidu ležet, když nemá postroj. Tím, že má cvičitelka Jessicu i v domácí péči, vidí, jak se Jessica chová mimo výcvik. Neustále běhá po zahradě, hledá klacky, chce si hrát, je cvičitelce neustále „v

patách“. Taky je docela dotěrná v případech, kdy cvičitelka jí. Jakmile nechá talíř s jídlem na nižším stolku, má Jessica tendence do jídla strkat čumák. S čímž Jessica u cvičitelky nepochodí. Ale jinak se Jessica doma chová vzorně.

Jessica má ale i stinnou stránku, což je stále problém s ostatními psy. Jakmile je při venčení někde v parku nebo na louce na volno a vidí psa, má tendence se rozbíhat a na psa vyštěkávat. V postroji je daleko klidnější, když vidí cizího psa. S ostatními zvířaty vychází. Nedávno byla cvičitelka s Jessicou trénovat ke koním, aby si na ně zvykla, nevyjížděla po nich. S koňmi Jessica nemá problém. Už si ani tolik nevšímá holubů.

4.5.8 Výcvik – 4. měsíc

Jessica za poslední měsíc opět pokročila. Naučila se všechny povely, které by se během výcviku měla naučit. I když se se všemi dovednostmi už seznámila a ví, co se po ní při jednotlivých povelích chce, nejdůležitější podle cvičitelky je, aby se celkově zklidnila pro to, aby „svou práci“ dělala na 100 %. Je stále roztěkaná, rozhlíží se kolem sebe, sleduje prostředí, a tím pádem se nevěnuje naplno tomu, co se po ní chce. Dokáže ale vykonat spoustu povelů, i když jí to občas musí říct cvičitelka dvakrát. Je ale přesvědčena, že Jessica zkoušky zvládne, ale potřebuje čas. Němečtí ovčáci dospívají později.

Jessica se odnaučila strkat čumák cvičitelce do jídla. Nyní kouká na cvičitelku při jídle jen z dálky, nesnaží se jakýmkoliv způsobem k jídlu dostat.

Kvůli problémům při venčení byla cvičitelka donucena dávat Jessice při pobíhání na volno košík. Lidem se nelíbí dorážející Jessica na jejich psa. Cvičitelka se snaží těmto situacím předcházet. V momentě, kdy spatří cizího psa dřív než Jessica, Jessicu přivolá k sobě a ona poslechne. Jakmile cvičitelka nestihne Jessicu přivolat včas, nastávají situace, kdy se Jessica rozběhne za psem a štěká. I když se Jessica nechová agresivně, přesto si takové chování nesmí dovolit, a proto budou nadále cvičit. Cvičitelka se domnívá, že se chce pouze se psem seznámit.

Každý měsíc se cvičitelky dotazujeme, zda se Jessica i v něčem zhoršila. Nezhoršila. Stále se zlepšuje. Nejraději má vyhledávání obecně. Cvičitelka úsměvně doplnila: „*Protože ví, že za to něco dostane.*“

4.5.9 Výcvik – 5. měsíc

Po měsíci se dozvídáme, že Jessica ukončuje výcvik. Neustále štěká a vybíhá na cizí psy. Cvičitelka s Jessicou zvládala pracovat, jelikož ji kontrolovala, všímala si jí, mohla předvídat, jak Jessica při zaregistrování psa zareaguje, a tak si ji přivolávala k sobě, rozptylovala ji. Ale nevidomý člověk zrakovou kontrolu nemá, proto by nedokázal reagovat tak jako člověk vidící. To pes samozřejmě po nějaké době vycítí a dělá si potom v tomto smyslu, co chce.

Na ukončení výcviku se shodli všichni zaměstnanci školy. Cvičitelka Lenka ukončení navrhla, ostatní souhlasili. Pes to má v sobě a s tímto rysem by nevidomého člověka doprovázet nemohl.

Nyní je Jessica u nové rodiny, která bydlí také v Brně. Ujal se jí pan F., kterému nedávno zemřel pes. Toho měl shodou okolností také ze školy, se kterou spolupracujeme. Cvičitelé se nebojí, že bude o Jessicu špatně postaráno. Za pár měsíců se spojíme s novým majitelem a zjistíme, jak si Jessica na svůj nový domov zvyká.

4.5.10 Jessica v nové rodině

Nechali jsme Jessice a její nové rodině nějaký čas na společné sžití a nyní na závěr šetření o Jessice přepíšeme informace, které jsme se dozvěděli na základě rozhovoru s novým majitelem Jessicy.

Na začátku rozhovoru jsme zjistili, že Jessica se k oslovenému pánu dostala úplnou náhodou. Paní Dvořáková omylem vytočila telefonní číslo právě na pana F. a po výměně několika slov se dostali k tomu, že se jim z výcviku uvolnil pes. Pan F. se jel na Jessicu podívat a tentýž den si ji odvážel domů. Jessica bydlí v domě a má volný přístup na zahradu.

Na otázku, zda pociťuje rozdíl ve výcviku předešlého psa a Jessicy, odpověděl, že velký, neboť předchozí pes byl labrador, tudíž úplně jiná povaha než německý ovčák. Další rozdíl vidí v tom, že z důvodu, že byla Jessica po výcviku cca měsíc u Dvořákových doma a povely už netrénovala, téměř vše zapoměla. Tahala za vodítko, neposlouchala, vyštěkávala na ostatní psy (stále přetrvávající problém). Jediné, co jí z výcviku zůstalo, je vyhledávání

schodů. Pro živější chování proto pan F. začal s Jessicou chodit na „cvičák“, odborně do kynologického klubu.

Co se týče Jessičiny povahy a chování, pan F. uvádí, že je jeho nové psí „dítě“ energické, akční a pracovitě. Vychází dobře s lidmi, ale ostatní zvířata (hlavně zvířata lesní) má neustále tendenci „lovit“. Jessica má pár psích kamarádů, ale na cizí psy stále vyštěkává. V souvislosti s tímto problémem pan F. doplnil, že se nediví, že Jessica nemůže být vodící pes. Citujeme: *„Protože by nevidomého strhla do silnice, kdyby na protější straně chodníku uviděla psa.“* Z rozhovoru vyplývá, že má ale pan F. Jessicu rád pro svou pracovitou a akčnější povahu. Ráda skáče přes překážky a plní různé povely. Kolikrát je až neúnavná. Na základě toho s ní chce také začít trénovat stopování, jelikož má Jessica výborný čich. Tady můžeme sledovat propojenost názorů jak nynějšího Jessičina pána, tak předvychovatelky.

Na zklidnění Jessicy v souvislosti se psy a ostatními zvířaty bude pan F. stále pracovat. Doufá, že tomu dopomůže i kastrace, kterou Jessica nedávno prodělala. Po ní by se prý měl pes vždy trochu zklidnit.

Na závěr jsme se zeptali na kladné a záporné stránky Jessičiny osobnosti. Za negativní jev pan F. považuje nepřiměřené reakce Jessicy na cizí psy, na čemž chce ale společně s Jessicou pracovat. Na druhou stranu je ale Jessica pozorná a slušně vychovaná. Nedovolí si vyskočit např. na gauč ani na postel.

Jessice a jejímu novému pánovi přejeme co nejvíce společných, šťastně prožitých let.

4.6 Diskuse

Při plánování praktické části naší závěrečné práce jsme si vytyčili několik oblastí, kterými se chceme zabývat. Jednou z nich je závěrečné porovnání obou psů, způsobu předvychovy i porovnání výcvikových metod.

Co se týče porovnání psů a jejich chování, jsme toho názoru, že dva psi sledovaní pro naši bakalářskou práci nelze nějak porovnat, neboť obě rasy jsou charakteristické odlišnými povahovými vlastnostmi. Goldendoodle je charakteristický pro svou klidnou a přátelskou povahu, oproti tomu německý ovčák je typický pro své živější chování. U obou „našich“ psů ale pozorujeme kladný vztah k lidem. Manny i Jessicu „práce“ baví.

Rozlišit a porovnat ale můžeme samotnou předvýchovu a výchovné způsoby obou předvychovatelek. Manny byl učen hodně na pamlsky a taktéž byl pamlsky za dobré výkony odměňován. Oproti tomu Jessica tolik pamlsků nedostávala, ale předvychovatelka se jí snažila odměňovat více pochvalnými slovy.

Při setkávání s předvychovatelkami a jejich psími svěřenci jsme taky mohli pozorovat odlišný způsob v odnaučování nežádoucích zlovyků. Zatímco předvychovatelka na Mannyho uplatňovala více takový „mateřský“ přístup, předvychovatelka Jessicy na nás působila více razantněji, což se domníváme, že u Jessicy a její pozdější agresí vůči cizím psům, bylo žádoucí.

Další totožný bod pro předvýchovu v obou případech spatřujeme v tom, že oba psi již od útlého věku sdíleli domov s dalším psem (paní T. má vlastního psa), tudíž si mohli zvykat na ostatní psy. Právě toto je později velmi důležité, protože všichni psi, kteří jsou právě ve výcviku, spolu tráví spoustu času.

Rozdíl můžeme spatřovat i v délce výuky jednotlivých dovedností. Manny využil kratší dobu pro naučení důležitých povelů. Tím ale nechceme říci, že Jessica je méně inteligentnější apod. Jessica byla ve výsledku stejně šikovná jako Manny, jen potřebovala více času.

V samotném výcviku zase pozorujeme rozdíl v tom, že Manny už od začátku výcviku trénoval dovednosti potřebné pro roli vodícího psa a stačilo mu tak tedy pět měsíců na to, aby se naučil být vodícím psem. Oproti tomu Jessica nebyla moc zvyklá na ruch velkoměsta, a proto strávila téměř celý první měsíc výcviku jen tím, že si zvykala na rušná prostředí. Cvičitelka ale do Jessicy vkládala naděje. Dle jejích slov zmíněných v kapitole věnované začátku výcviku, věřila, že Jessica zkoušky zvládne, jen na to bude potřebovat více času.

Bohužel kvůli vyloučení Jessicy z výcviku nemůžeme porovnat to, jak oba psi pracují v samotné službě, což by bylo dobrým závěrem pro tuto podkapitulu. Proto naše podkapitola končí porovnáním výcviku.

4.7 Doporučení pro praxi

V následující podkapitole shrneme, co všechno by měl vodící pes umět a jaký by měl pečovateli být.

Základem je, aby byl pes plně socializován a uměl rozlišovat základní povely poslušnosti („sedni“, „ke mně“ apod.). Mezi dovednosti vodícího psa patří zastavování přechodů, obrubníků a schodů. Vodící pes taktéž musí označovat a obcházet překážky, vyhledávat a označovat přechody, lavičky, dveře, bankomaty, zastávky, tlačítka na semaforech.

Škola pro výcvik vodících psů v Brně svěřuje svá štěňata do péče těm, kteří mají rádi psy, budou je s laskavostí, ale zároveň s důsledností vychovávat a kteří jim zajistí domov na následující rok v bytových podmínkách. Pečovatelé jdou do výchovy štěňat s tím, že se jich po roce bez problému vzdají. Vycházíme ale z toho, že předvychovatelé to berou tak, že psovi předali to nejlepší, co mohli a on teď bude užitečný tam, kde to je potřeba.

I když vodící pes musí splňovat výše zmíněné požadavky proto, aby svého pána bezpečně vodil a byl mu co nejvíce nápomocný, na druhou stranu jsou tu i věci, které musí člověk dodržovat v souvislosti s vlastnictvím vodícího psa.

Vodící psi jsou cvičeni pro účely osob se zrakovým postižením. Tyto osoby ale musí mít na paměti, že jejich čtyřnozí pomocníci nejsou stroje ani věci, ke kterým můžou přistupovat bez určité empatie a lásky. Pes, který ze svého pána necítí lásku a přátelskost, nebude s oddaností a radostí plnit jeho povely. Zároveň pes, který nemá příliš velkou možnost volného pohybu, se kterým si nikdo nehraje a není mu umožněna ani hra s ostatními psy, bude taktéž ze svého poslání po nějaké době „otrávený“ a nebude pracovat tak, jak se od něj očekává.

Na závěr uvádíme, že se majitel musí taktéž starat o zdraví svého psa, a to prostřednictvím pravidelných veterinárních prohlídek, v případě nutnosti mu zajišťovat odbornou lékařskou pomoc. Pes taktéž potřebuje pravidelné koupání, kartáčování a v neposlední řadě také hlazení a mazlení.

Závěr

Psaní této bakalářské práce byla pro mě převážně radost. Já osobně psy miluji, proto jsem povinnost související s ukončením studia ve formě bakalářské práce nebrala úplně stejně, jako to mají ve většině případů ostatní studenti.

Ještě jednou chci poděkovat všem, díky kterým vznikla hlavně praktická část mé závěrečné práce. Své šetření jsem si užívala. I když byly chvíle, kdy jsem se „proklínala“ za to, že jsem si zvolila tak časově náročné téma na zpracování. Ale ty chvíle, kdy jsem po jednotlivých měsících práce (lidské i zvířecí) viděla, jak se oba psi zlepšují, každým dnem jsou blíž cíli, mi tento pocit vždy „přebily“.

Na začátku teoretické části jsem nejdříve vymeziila jedince se zrakovým postižením, provedla klasifikaci zrakového postižení. Druhá kapitola se zaměřovala na důsledky zrakového postižení a s nimi spojenou potřebu využívání kompenzačních činitelů a kompenzačních pomůcek. S problematikou zrakového postižení souvisí taktéž potřeba nácviku prostorové orientace a samostatného pohybu. Díky prostorové orientaci a samostatnému pohybu osob se zrakovým postižením se dostávám k možnosti využití vodícího psa, kterému je věnovaná třetí a zároveň poslední kapitola teoretické části mé závěrečné práce.

V praktické části jsem se potom zabývala dlouhodobým (cca jeden a půl ročním pozorováním), který měl přinést mně i čtenářům této práce celkový náhled na to, jak výchova a výcvik vodícího psa probíhá.

Cílem mé praktické části bylo dlouhodobě pozorovat dva psy v předvýchově a následném výcviku. Tohle dlouhodobé šetření mělo zahrnovat zapisování toho, co se pes během jednotlivých měsíců svého života naučil, co mu naopak i nešlo a na čem bylo potřeba zapracovat. Bylo popsáno, jaký pes je a jak se projevuje. Zkrátka snažila jsem se zaznamenávat vše, co se zdálo mně i předvychovatelkám a cvičitelům pro mou bakalářskou práci důležité. Zároveň jsem se snažila své pozorování propojovat i s teoretickou částí. V závěru mého šetření jste se taktéž mohli dozvědět, že Jessica výcvik nedokončila pro svůj negativistický přístup k ostatním psům. Zmapovala jsem také, jak se teď Jessice daří a kde se uplatnila. Oproti tomu Manny výcvik úspěšně dokončil a nyní se nachází ve fázi vzájemného poznávání a sžívání se svou novou nevidomou paničkou.

Doufám, že čtenářům „laikům“ jsem alespoň trochu nastínila problematiku týkající se výchovy a výcviku vodícího psa a mají díky mně trochu větší povědomí o tom, jak výchova a následný výcvik funguje. Zároveň doufám, že se i člověk, který se v této oblasti více i méně orientuje, díky mé závěrečné práci bakalářského studia dozví něco nového.

Seznam použitých zdrojů

Archiv fotografií a dokumentů Školy pro výcvik vodících psů v Brně

Archiv fotografií autorky

BALUNOVÁ, Kristýna, Dita HEŘMÁNKOVÁ a Libuše LUDÍKOVÁ. (2001). *Kapitoly z rané výchovy dítěte se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0381-1.

BENDOVÁ, Petra, Kateřina JEŘÁBKOVÁ a Veronika Růžičková. (2006). *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1436-8.

BOWLBY, John. (2013). *Ztráta: smutek a deprese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0355-1.

CANISTERAPIE. Online [cit. 2019-2-25]. Dostupné na:
<<https://www.redsunsetpyrenees.com/en/canisterapia/>>

Defektologický slovník. (2000). 3. upr. vyd. Jinočany: H & H. ISBN 80-86022-76-5.

DIATKA, Kryštof. (2012). *Tlapkání, čili, Život asistenčního psa*. Starý Plzenec: Pomocné tlapky. ISBN 978-80-260-4359-1.

DOG TIME. Online [cit. 2019-3-2]. Dostupné na:

<<https://dogtime.com/dog-breeds/goldendoodle#/slide/1>>

EVROPSKÁ FEDERACE VODICÍCH PSŮ. Online [cit. 2019-2-24]. Dostupné na:
<<http://www.egdfed.org/home>>

FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. (2007). *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1857-5.

GOLDENDOODLE. Online [cit. 2019-2-27]. Dostupné na:
<<https://en.wikipedia.org/wiki/Goldendoodle>>

HANÁKOVÁ, Adéla, Kristýna KRAHULCOVÁ, Eva MARTINKOVÁ, Lucia PASTIERIKOVÁ, Vojtech REGEC, Kateřina STEJSKALOVÁ, Eva URBANOVSKÁ a Jana

VOŽECHOVÁ, (2012). *1000 pojmů ze speciální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3218-2.

HELPPES. Online [cit. 2019-3-3]. Dostupné na: <<http://www.helppes.cz/>>

Informace poskytnuté paní Dvořákovou a cvičiteli Školy pro výcvik vodících psů v Brně v rámci osobních setkávání a telefonátů

JESENSKÝ, Ján. (1973). *Výber z pedagogiky zrakovo chybných*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. Knižnica metodickéj literatúry.

KAVALÍROVÁ, Kateřina. (2017). *Vodící pes: kompenzační pomůcka pro osoby s těžkým zrakovým postižením*. Praha: Okamžik. ISBN 978-80-86932-46-0.

KEBLOVÁ, Alena. (1999). *Hmat u zrakově postižených*. Praha: Septima. ISBN 80-7216-104-0.

KEBLOVÁ, Alena. (2001). *Zrakově postižené dítě*. Praha: Septima. ISBN 80-7216-191-1.

KLASIFIKACE ZRAKOVÉHO POSTIŽENÍ. Online [cit. 2018-11-10]. Dostupné na: <<http://www.nicm.cz/klasifikace-zrakoveho-postizeni>>

KLUB DRŽITELŮ VODICÍCH PSŮ. Online [cit. 2019-3-2]. Dostupné na:

<<http://kdvp.brailnet.cz/index.php>>

KOMOLÝ, Alois. (1963). *Výcvik služebního psa*. Praha: Naše vojsko. Knižnice Svazarmu (Naše vojsko).

KRÄMER, Eva-Maria. (2010). *250 plemen psů: původ, charakter, chov*. Praha: Knižní klub. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-2651-4.

KRAUS, Hanuš. (1997). *Kompendium očního lékařství*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-079-1.

LITVAK, A. G. (1979). *Nástin psychologie nevidomých a slabozrakých*. BRNO: SPN.

LUDÍKOVÁ, Libuše. (2007). *Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1636-6.

LUDÍKOVÁ, Libuše. (1988). *Tyflopedie I*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

LUDÍKOVÁ, Libuše. (1989). *Tyflopedie II*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

MAJEROVÁ, Hana. (2016). *Vnímání osoby se zrakovým postižením v kontextu specifík představitosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5052-0.

Materiály propůjčené z olomouckého Tyfloservisu

MATHILDA. Online [cit. 2019-2-27]. Dostupné na: <<http://www.mathilda.cz/>>

RŮŽIČKOVÁ, Kamila a Jitka VÍTOVÁ. (2014). *Vybrané kapitoly z tyflopedie a surdopedie nejen pro speciální pedagogy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-424-3.

RŮŽIČKOVÁ, Veronika. (2006). *Integrace zrakově postiženého žáka do základní školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1540-2.

RŮŽIČKOVÁ, Veronika. (2007). *Žáci se zrakovým postižením v procesu integrace*. Olomouc: VUP. ISBN 978-80-244-1738.

RŮŽIČKOVÁ, Veronika a Kateřina KROUPOVÁ. (2017). *Pohled na samostatný pohyb a prostorovou orientaci osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5273-9.

SMÝKAL, Josef. (1998). *Tyflopedický lexikon jmenný*. Brno: Slepecké muzeum. Knižnice Slepeckého muzea v Brně. ISBN 80-902025-2-7.

ŠTRÉBLOVÁ, Miroslava. (2002). *Poznáváme svět se zrakovým postižením: úvod do tyflopedie*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. ISBN 8070444487.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

VALENTA, Milan a Pavel SVOBODA. (2013). *Speciálněpedagogická diagnostika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3694-4.

VERHOEF-VERHALLEN, Esther. (2010). *Psi: velký atlas plemen*. 3. vyd. Přeložil Hana VÁLKOVÁ. Čestlice: Rebo. ISBN 978-80-255-0433-8.

VODICÍ PSI. Online [cit. 2019-2-23]. Dostupné na: <<http://www.vodicipsi.cz/index.php>>

VYHLÁŠKA č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. Online [cit 2019-3-4]. Dostupné na: <<https://zakonyprolidi.cz/cs/2011-388>>

VÝCVIK VODICÍCH PSŮ. Online [cit. 2019-2-25]. Dostupné na: <<https://www.vycvikvodicichpsu.cz/>>

WIENER, Pavel. (1986). *Prostorová orientace a samostatný pohyb zrakově postižených*. Praha: Avicenum.

WIENER, Pavel. (2006). *Prostorová orientace zrakově postižených*. 3., upr. vyd. Praha: [Institut rehabilitace zrakově postižených UK FHS]. ISBN 80-239-6775-4.

ZÁKON č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Online [cit 2019-3-3]. Dostupné na: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>>

ZÁKON č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. Online [cit. 2019-3-4]. Dostupné na: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-329>>

ZRAKOVÉ POSTIŽENÍ. Online [cit. 2018-11-12]. Dostupné na: <www.n-i-s.cz/cz/charakteristika-zrakoveho-postizeni/page/366>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Manny ve 3 měsících

Příloha č. 2 – Jessica v 5 měsících

Příloha č. 3 - Manny v předvýchově: trénování jízdy na eskalátoru

Příloha č. 4 - Jessica ve výcviku: trénování jízdy na eskalátoru

Příloha č. 5 – Setkání štěňat

Příloha č. 6 – Manny v 6 měsících

Příloha č. 7 – Jessica v 1 roce

Příloha č. 8 - Manny v předvýchově: trénování chůze po městě

Příloha č. 9 – Jessica v postroji

Příloha č. 10 – Jessica u nové rodiny

Příloha č. 11 – protokol o zkoušce dovedností (vzor)

Přílohy

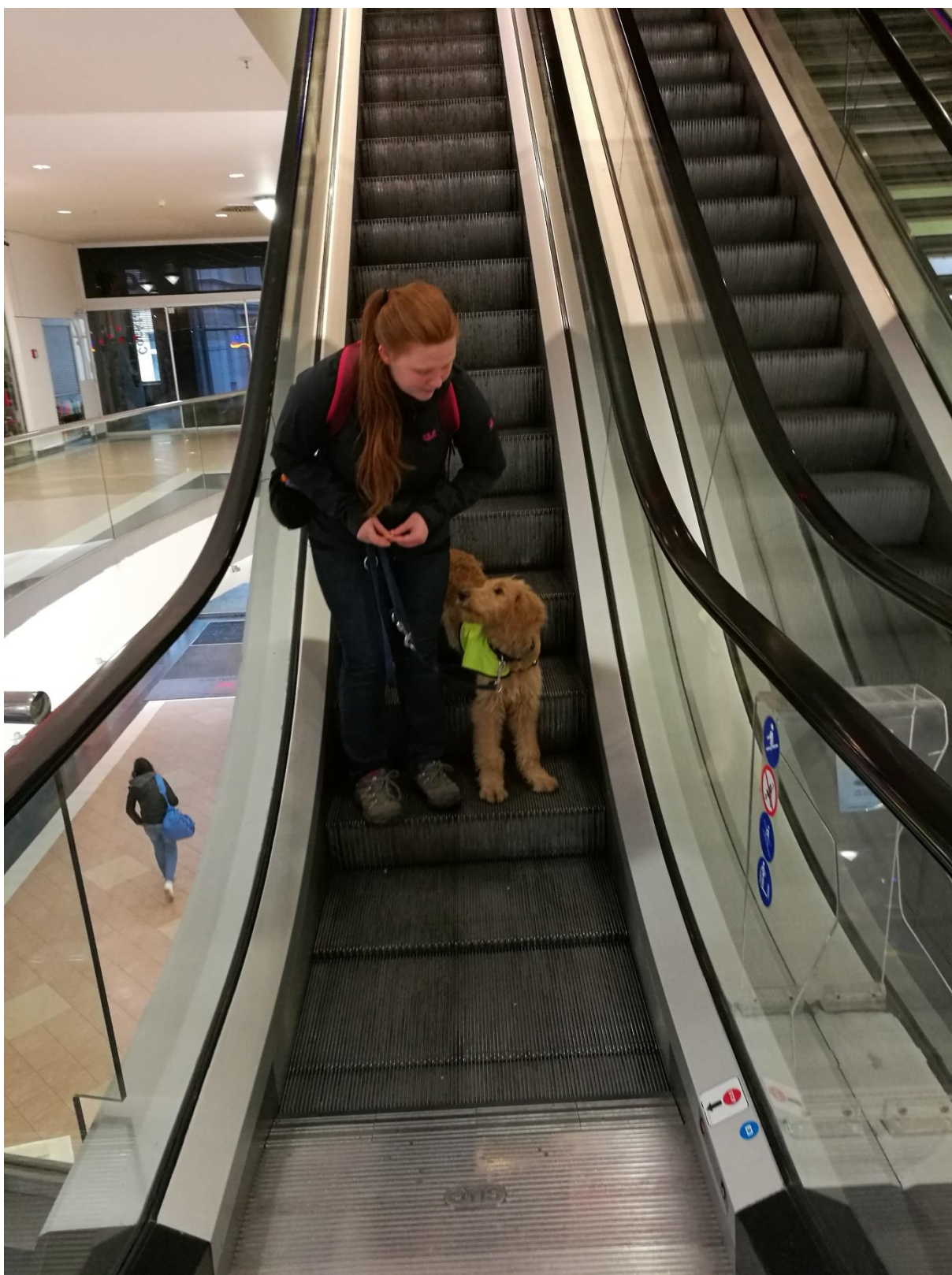
Příloha č. 1: Manny ve 3 měsících

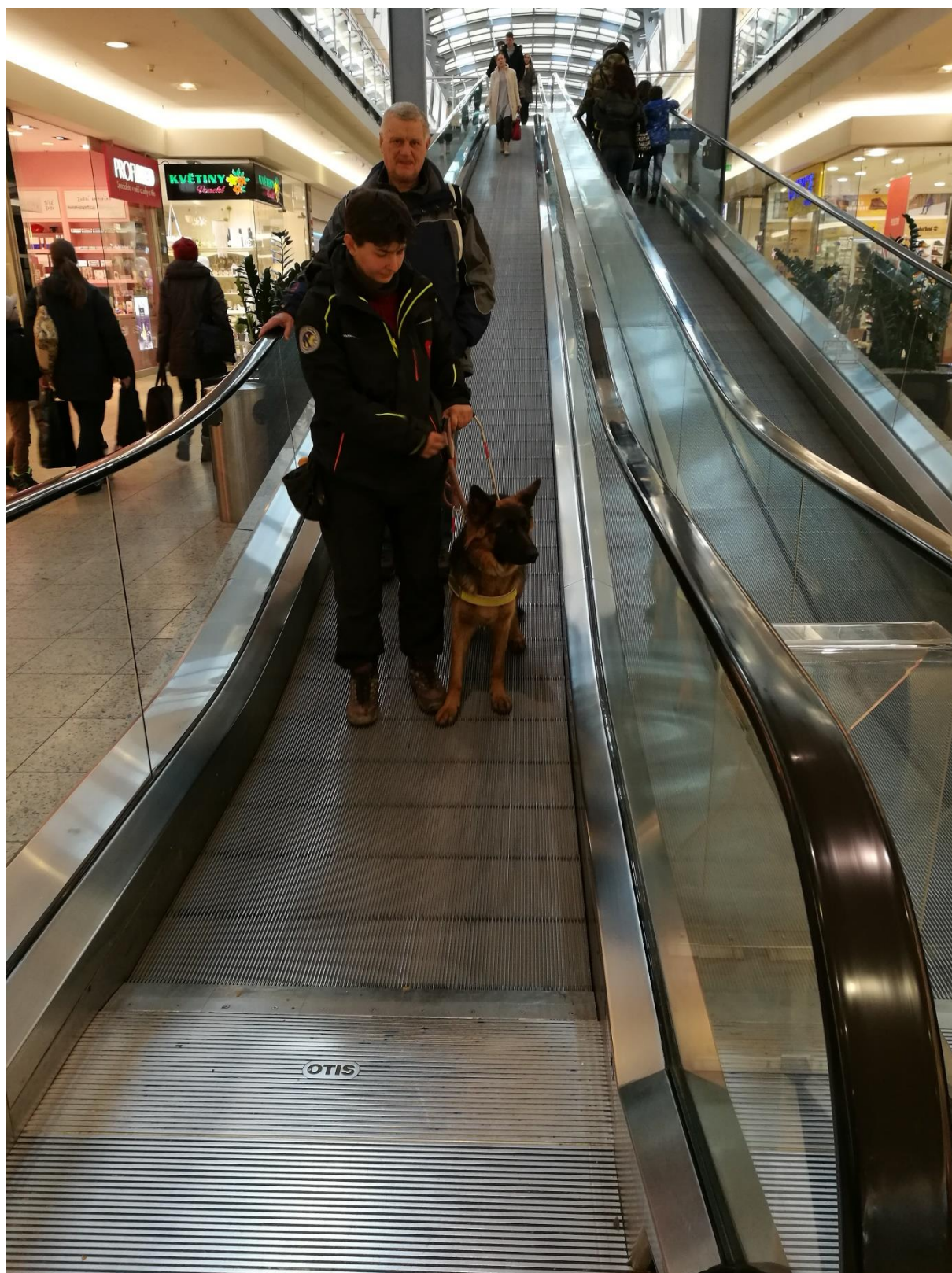
Příloha č. 2: Jessica v 5 měsících

Příloha č. 3: Manny v předvýchově - trénování jízdy na eskalátoru

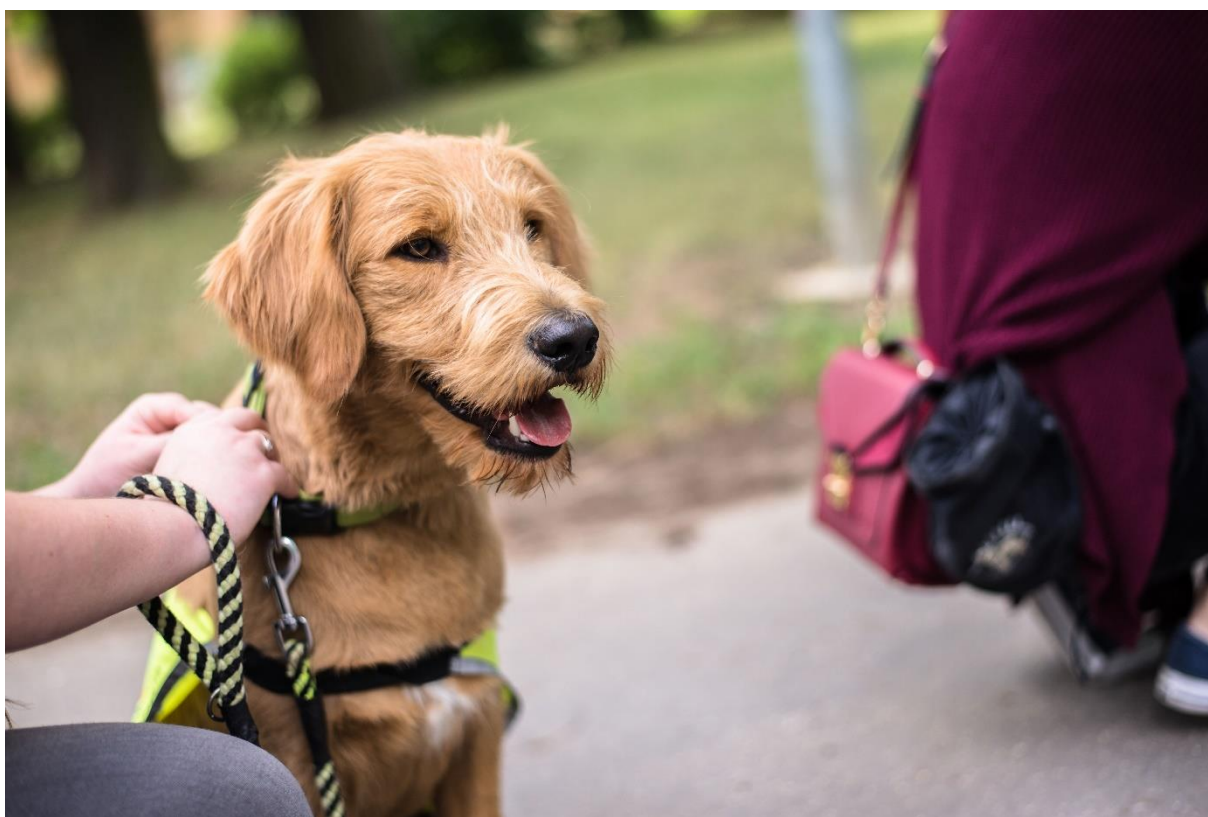
Příloha č. 4: Jessica ve výcviku - trénování jízdy na eskalátoru

Příloha č. 5: Setkání štěňat

Příloha č. 6: Manny v 6 měsících

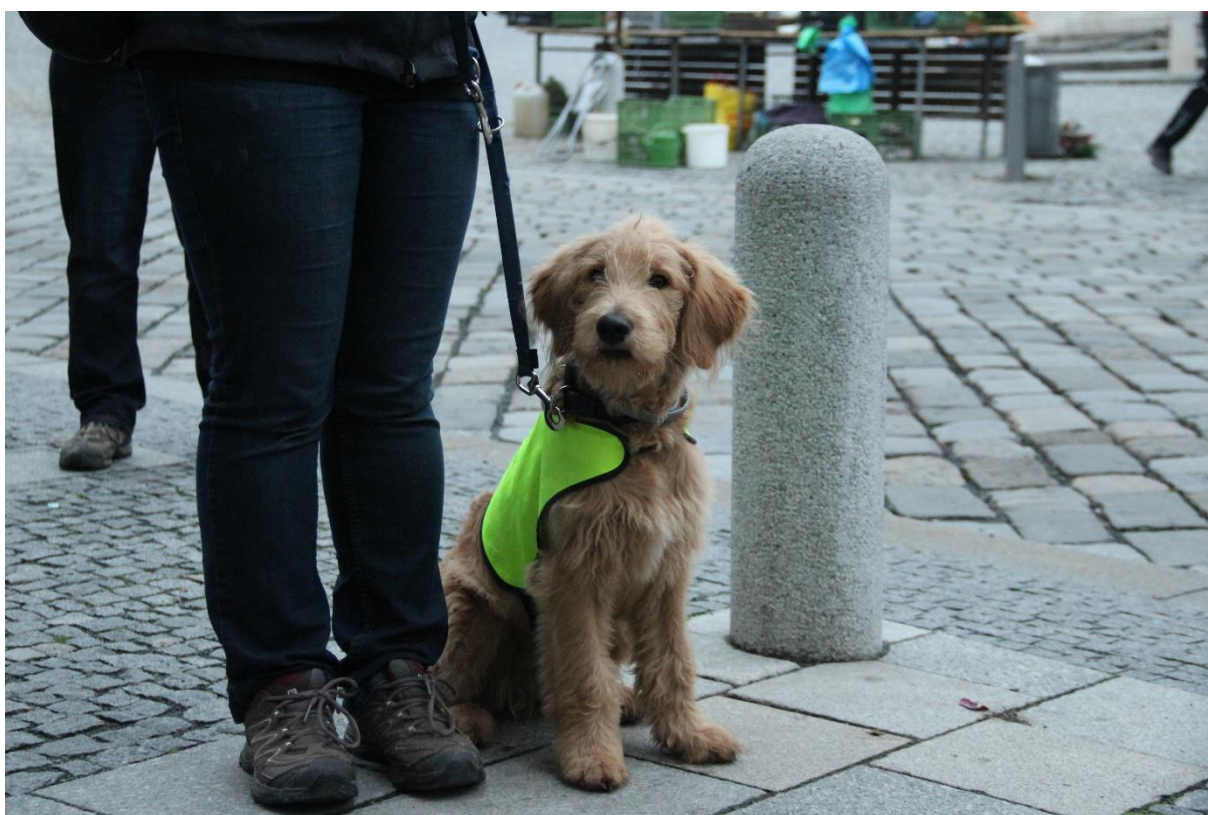
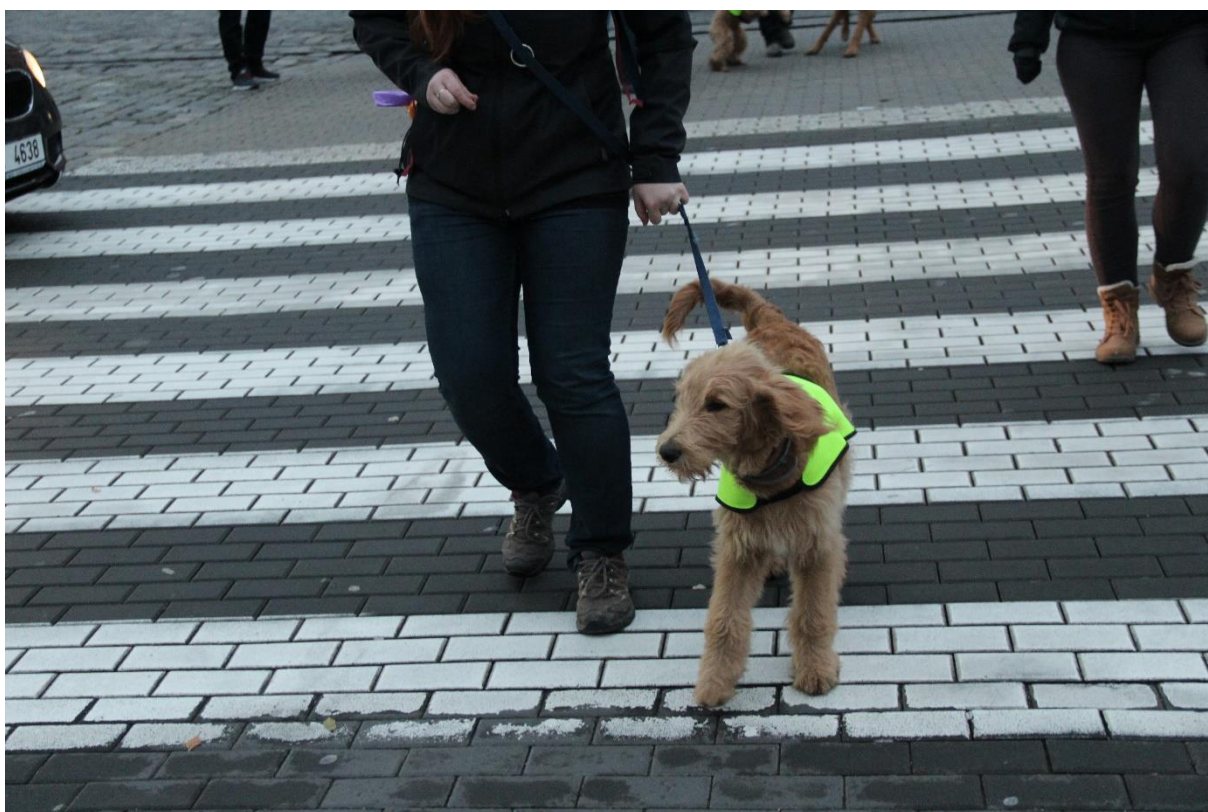

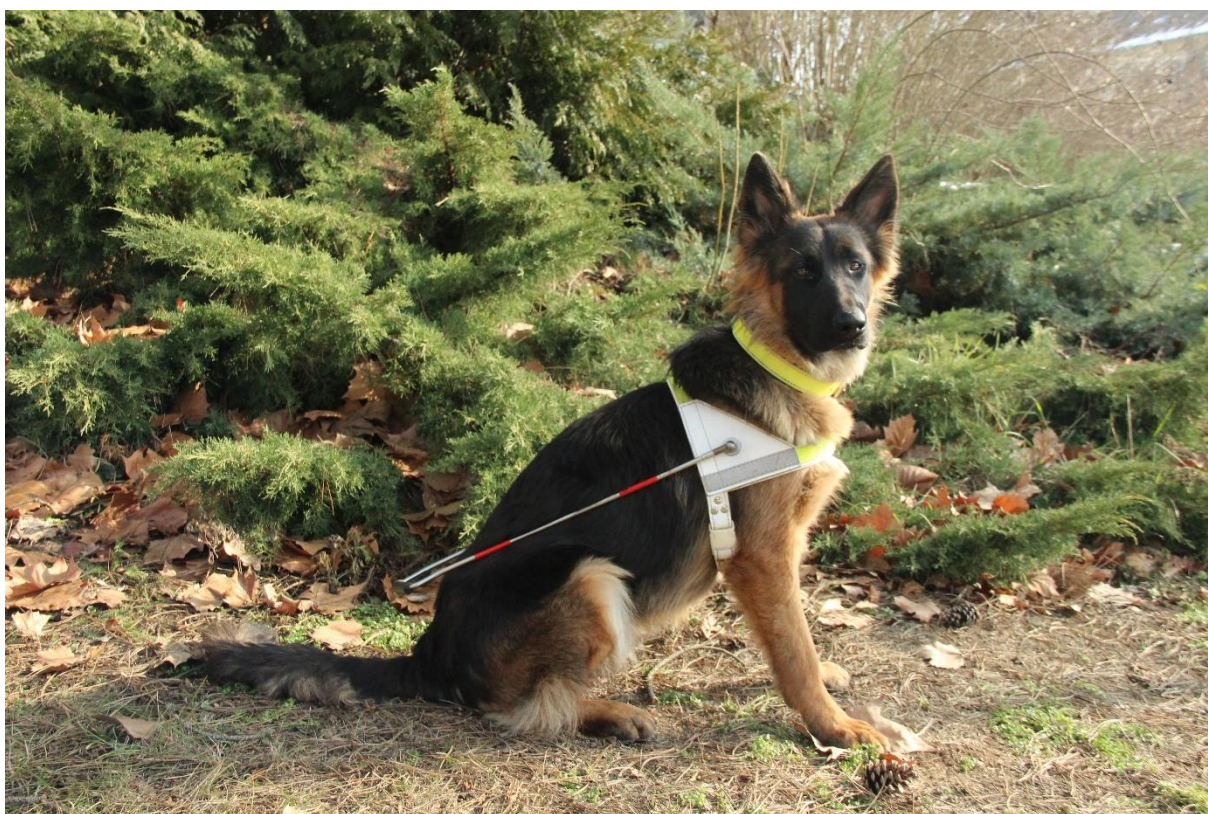
Příloha č. 7: Jessica v 1 roce

Příloha č. 8: Manny v předvýchově - trénování chůze po městě

Příloha č. 9: Jessica v postroji

Příloha č. 10: Jessica u nové rodiny

Příloha č. 11: Protokol o zkoušce dovedností (vzor)

PROTOKOL O ZKOUŠCE DOVEDNOSTÍ VODICÍHO PSA dle přílohy č. 2 vyhlášky č. 388/2011

Jméno psa:		Protokol vypracován:	
Plemeno:		Pohlaví, barva, srst:	
Datum narození:		Číslo čipu:	

1	Ovladatelnost na vodítku za klidu, na místě	5	
2	Ovladatelnost na vodítku za pohybu	5	
3	Polohy psa v klidu: sedni, lehni, vstaň	5	
4	Aport	10	
5	Odložení a ponechání psa o samotě	10	
6	Přivolání	10	
7	Chování psa na veřejných prostranstvích	10	
8	Chování při průchodu skupinou osob	10	
9	Lhostejnost vůči zvukovým vjemům	10	
10a)	Lhostejnost vůči pachovým vjemům	10	
10b)	Lhostejnost ke zrakovým vjemům	10	
11	Zahájení chůze, udržení směru a tempa chůze	10	
12a)	Změna směru chůze vpravo	10	
12b)	Změna směru chůze doleva	10	
12c)	Změna směru chůze zpět	10	
13	Změna tempa: zrychlení, zpomalení, přerušení chůze	10	
14	Označení chodníku	10	
15	Převádění přes vozovku	10	
16	Chůze po schodech	10	
17	Vyhýbání překážkám po pravé straně	10	
18	Vyhýbání překážkám po levé straně, průchod zúženým prostorem	10	
19	Vyhýbání vysokým překážkám	10	
20	Překážky pod úrovní terénu, terénní nerovnosti	10	
21	Překážky pohyblivé	10	
22	Jízda na eskalátoru nebo travelátoru	10	
23	Vyvedení z nepřehledné situace	10	
24	Schopnost chůze mimo chodníky a na venkově	10	
25	Nalezení přechodu pro chodce	10	
26	Nalezení schodů, eskalátoru nebo travelátoru	10	
27	Nalezení dveří	10	
28	Nalezení zastávky hromadné dopravy	10	
29	Nalezení chodníku	10	
30	Nalezení výtahu	10	
31	Nástup a výstup z dopravních prostředků	10	
32	Cestování	5	
33	Vyhledávací cviky (obchod, pult, lavička)	10	
34	Celkový dojem	10	
	Celkem bodů	350	
	Posuzoval:		

Anotace

Jméno a příjmení:	Daniela Motáňová
Katedra nebo ústav:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Veronika Růžičková, PhD.
Rok obhajoby:	2019

Název závěrečné práce:	Výchova a výcvik vodícího psa s ohledem na jeho úkoly a podporu osoby s těžkým zrakovým postižením
Název závěrečné práce v angličtině:	Training a guide dog with regard to its tasks of support for a person with visual impairment
Anotace závěrečné práce:	Bakalářská práce obsahuje základní informace o osobě se zrakovým postižením včetně její klasifikace. Jsou vymezeny důsledky zrakového postižení. Stěžejním důsledkem se jeví problémy s prostorovou orientací a samostatným pohybem. Tímto důsledkem se dostáváme v teoretické části k vodícímu psovi s následným popisem předvýchovy i výcviku. Praktická část je zaměřena na dlouhodobé pozorování dvou odlišných plemen psů od začátku předvýchovy až po konec výcviku.
Klíčová slova:	osoba se zrakovým postižením, prostorová orientace a samostatný pohyb, vodící pes, předvýchova, výcvik
Přílohy vázané v práci:	11
Rozsah práce:	74 stran
Jazyk práce:	český